

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наше слово

Місячник Союзу українців Румунії. XXXI рік видання. № 336, червень, 2022

Перед заходом сонця,
Мирослав Ясінський

*І чужому навчайтесь,
Щі свого не цурайтесь...*

М. Шевчук

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Корнелій Ірод, Іван Ковач,
Микола Корнищан, Михайло Михайлюк,
Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;

E-mail: nas.holos@uur.ro

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія

Redacția:

**Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România**

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати й редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *Президент Карпатської України Августин Волошин: Шлях на Голгофу*
- ❖ *2022 – рік Григорія Сковороди
Байки Сковороди як притчі*
- ❖ *Антикомуністична мальована хроніка*
- ❖ *Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики
4. Рідномовні «аєди»*
- ❖ *Біблійна підстава нашого українського вітання:
«Слава Ісусу Христу!»*
- ❖ *«Велику роль у збереженні ідентичності
відіграють церква та сім'я» (Інтерв'ю)*
- ❖ *Україністика Бухарестського університету –
одна із складових румунської філології (LXXVII)*
- ❖ *Іван Кідещук. Авторська неповторність
у безмежжі сподівань*
- ❖ *Стежка (оповідання)*
- ❖ *А якщо то була Еліза? (Поезія)*
- ❖ *Війна (Уривок з роману «Дикий рай»)*
- ❖ *Свято. IV Ворог мого ворога (Уривок з роману)*
- ❖ *Пригоди хороброго опришка Григорія Пінті
(Уривок з повісті)*
- ❖ *Християнські читання «Гірчичне зерня»
(Оповіді про основи християнського
віровчення)*

Микола ВЕГЕШ, Ірина-Люба ГОРВАТ

ПРЕЗИДЕНТ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ АВГУСТИН ВОЛОШИН: ШЛЯХ НА ГОЛГОФУ

*Голгофа (грецьке, від арамейського – череп) – 1) Пагорб поблизу Єрусалима, на якому за староврейських часів страчували злочинців. На Голгофі, за євангельськими оповідями, був розп'ятий Ісус Христос. У християнстві Голгофа є символом страждань, терпіння. 2) Переносно – місце страти, мук – **Юридична енциклопедія: [у 6 т.]. Т. 1: А–Г. Київ, 1998.***

*«Тіло моє прошу по смерті поховати в гробі, приготовленім при гробі покійної дружини Ірини в Ужгороді; коли б воєнні або політичні обставини не дозволили, прошу тіло моє дочасно поховати там, де постигне мене смерть...», – **Августин Волошин***

...Закінчувався 1944 рік. Друга світова війна вступала у свою завершальну стадію. Четвертий український фронт ще перебував на Закарпатті, але своїм вістрям вже був спрямований на Європу. Попереду ще багато боїв, тисячі людей назавжди залишаться лежати в чужій землі, але, що війні скоро кінець – знали, мабуть, всі. Разом з фронтом, немов його супроводжуючи, однак, будучи його складовою частиною, просувався вперед і так званий 4-й департамент СМЕРШу. Серед ряду завдань, які були поставлені перед смершівцями, було «виловлення і знешкодження українських буржуазних націоналістів».

Наприкінці грудня 1944 р. Львівське обласне управління НКДБ сформувало спецгрупу «Ураган», до складу якої ввійшли колишні червоноармійці, партизани, працівники органів безпеки (п'ятеро росіян, двоє українців, двоє словаків і башкир). Їх очолив уродженець Тамбовської області Петро Савельєв, що діяв під псевдонімом «Павлов». Серед членів групи особливо виділявся 24-річний уродженець села під Ужгородом Михайло Коцко (агент «Летючий»). Він володів декількома мовами, мав зв'язки з націоналістичним підпіллям, але найважливішим був той факт, що «Летючий» особисто знав Августина Волошина та деяких членів його уряду в Празі. Саме М. Коцко повинен був зблизитися з колишнім президентом Карпатської України і вмовити його не залишати Праги після відступу нацистів. Після вступу до чеської столиці радянських військ розглядалися два варі-

анти вирішення майбутньої долі видатного закарпатського політика: арешт і етапування до Москви, а в разі невдачі – фізичне знищення Августина Волошина¹.

Плани радянської диверсійної групи щодо ліквідації Августина Волошина дослідив сучасний український історик Володимир Бірчак: «Група «Ураган» десантувалася в околицях Праги. Вони облаштували базу в лісовому масиві. Тільки «Летючий» вирушив до міста. Обумовили, що він буде регулярно залишати записки для «Павлова» біля однієї церкви. Однак минув тиждень, а жодних звісток не було. Радянські війська підступали все ближче. Савельєв вирішив діяти самотужки. Зв'язковим «Урагану» був Йозеф Шинк, чех німецького походження, фабрикант-мільйонер. Під час окупації він працював особистим секретарем «комісара Гестапо» у Празі, постачав німецьким воякам продукти та вино. Перше завдання чекістів виконав успішно: через дружину знайомого двірника, яка працювала прибиральницею у картотеці Гестапо, роздобув особові картки п'ятох ворожих агентів. Наступна вказівка для Шинка – організувати знищення Августина Волошина. Операцію планували здійснити 3 травня 1945 року в помешканні політика на вул. Під Липками. Лютчик на прізвище Лерб мав підсунути йому валізу з бомбою. Механізм сконструював донський козак Михайло Білоцерківський, якого нещодавно завербував «Ураган».

(Продовження на 4 с.)

Августин Волошин

¹ Бірчак В. Полювання на президента. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/poliuvannia-na-prezidenta/> (дата звернення: 19. 05. 2022).

ПРЕЗИДЕНТ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ АВГУСТИН ВОЛОШИН: ШЛЯХ НА ГОЛГОФУ

(Продовження з 3 с.)

Він довгий час воював у складі Російської визвольної армії, а останнім часом викладав саперну справу у школі «Абверу».

Однак у потрібний день Лерб кудись зник. Савельєв доручив доставити вибухівку Шинкові. Також попросив переконатися, чи біля Волошина не буде молодого хлопця на ім'я Михайло – себто агента «Летючого». Шинк пішов у місто, а наступного дня повернувся і заявив: завдання виконав успішно. Михайла біля Волошина не було. «Павлов» чекав звісток про вибух. Але ніякої інформації не було. Натомість виявилось, що двірника та його дружину викрили і стратили. А сам Шинк передав німцям листа, у якому розповів про зв'язки з радянськими диверсантами. Після «відвертої» розмови підприємець зізнався: до Волошина він не ходив, валізу викинув у річку. Його негайно розстріляли. 5 травня у Празі піднялося антинацистське повстання. Місто стало полем бою. Розробляти новий план ліквідації Волошина не було можливості»².

Перше знайомство А. Волошина з працівниками Смершу відбулося 11 травня 1945 р. Однак тоді все обійшлося. У нього забрали ключі від ректорської канцелярії та архів (як нам тепер не вистачає матеріалів цього архіву!). Можливо, для того, щоб «заспокоїти» похилого віку людину, президентові видали «бумагу», згідно з якою він міг спокійно продовжувати займатися своєю роботою, не боячись арешту. Та все було далеко не так, як могло здатися на перший погляд. «Недрімлюче око» працівників Смершу уважно слідкувало за кожним його кроком, а біля будинку Подліпками, 12, де він мешкав, постійно чергували смершівці.

15 травня 1945 р. біля будинку №12 зупинилася машина чеської поліції. З неї вийшла людина у формі офіцера МДБ. Пройшла мить – і капітан Шибайлов (так звали чи псевдо було смершівця) вже відкривав двері будинку. Перекопаний у тому, що виникло якесь непорозуміння, господар показав документ і сказав, що його вже переслухали і звільнили. Офіцер запевнив, що турбуватись не потрібно, залишилось уладнати деякі формальності, незабаром його привезуть додому. Коли машина, в яку Шибайлов запропонував сісти Волошину, під'їхала до вулиці Делострелецької, колишній президент ймовірно зрозумів, що він вже додому не повернеться. В будинку під номером 11 тимчасово розміщувався слідчий відділ Смершу. Звичайно, вівіски, яка б про це говорила, на ньому не було»³.

В «Особовій справі Августина Волошина» знаходимо невелике повідомлення: «Задержан 15 мая 1945 года

в Праге-16, ул. Подлипками, 12. При задержании изъята круглая печать с подписью «Президия правительства Подкарпатской Руси»⁴. До цього додамо, що Волошин був заарештований незаконно, адже співробітники МДБ СРСР навіть не пред'явили йому ордер на арешт. Названий документ був представлений Волошину слідчим головного управління «Смерш» майором Вайндорфом (№749) тільки 5 червня 1945 р., тобто тоді, коли він був в'язнем Лефортовської тюрми»⁵.

У 1948 р. в Німеччині були опубліковані спогади Івана Мондича (Н. Синевирського) «Смерш. Год в стане врага». Автор у 1945 р. працював перекладачем у контррозвідці Смершу. Пропонуємо Вашій увазі деякі уривки з цієї унікальної книги: «Приїхало авто капітана Шибайлова

– Здоров, Микола! – Шибайлов усміхався. Його товсте і рожеве лице висловлювало вдовolenня, що успішно виконав завдання.

– Пізнаєш?

Я подивився в сторону кругленького монсеньйора, що виступав з авто.

– Волошин!

– Так. Це він. Ваш бувший президент. Старик Волошин якось непритомно подивився в мою сторону. Мабуть, він навіть не бачив мене. Його очі блудили десь далеко, в невідомих краях.

– Кудя смотришь поп? На небо? Поздно! Нужно было раньше богу молиться, а не политикой заниматься.

Волошин слухав Шибайлова байдуже.

– Ну, валяй, валяй вот с этим бойцом в подвал! Быстрее!

Волошин поспішив. Він якби все ще не вірив, що його арештовано... Я подивився в сторону, куди Волошин віддалявся. Вояк ударив прикладом його в спину...»⁶.

У черговий раз звернемося до унікальних споминів Е. Дутки: «Прага – Великдень 1945 р. Одного ранку перед Великоднем, розбудила нас сестра Імельда і сказала, що чула по радіо, ніби радянська армія увійшла в Прагу. Батько Волошин спокійно відповів: «Нема що чекати, підемо в каплицю помолитися, я відслужу Службу Божу, дам вам розгрішення на випадок смерті й нехай діється воля Божа». Присутність Отця при престолі впливала на нас успокоюючо, немов бальзам. Під час Служби Божої він віддано молився. Потім уділив нам розгрішення, після якого ми і спожили свячене. В коротці прийшли до нас радянські солдати й чемно попросили позволення увійти до двору з воєнними тягаровими автомашинами (залишилися на нашій дворі декілька днів, військові в автомашинах навіть і

² Бірчак В. Названа праця.

³ Вегеш М., Туряниця В., Чаварга І. Смерть президента: Останні дні життя і смерть президента Карпатської України Августина Волошина. Ужгород, 1995. С. 6.

⁴ ЦАМГБ РФ. Н – 17681. Л. 1-3.

⁵ ЦАМГБ РФ. Н – 17681. Л. 6.

⁶ Просвіта. 1991. № 1.

спали). Того ж дня після обіду прийшли до нас ще троє радянських, двоє увійшли до хати, а один залишився в авті. Один з присутніх сказав, що він є професором філософії і бажає говорити з А. Волошином. Батько прийняв їх гостинно. В сусідній кімнаті ми чули, що вони говорили про Е. Канта. Посиділи годину-дві і відійшли. Після їхнього відходу батько сказав, що вони поміняли склянки з вином на столі, бо, мабуть, боялися, що їх хочемо отруїти.

Декілька днів ніхто не приходив. Батько старався дотримувати свій режим дня. Після обіду 8 або 9 травня двоє військових приїхали за батьком і сказали, що хочуть з ним подивитися на український університет. Він пішов з ними. Додому його привезли пізньої ночі. Нам ані слівцем не сказав, де був і що від нього хотіли. Пішов у каплицю, опісля ліг спати. Через кілька днів, 13 травня приїхало до нас кілька автомашин і десь десять солдатів. Один з них зразу звернувся до батька словами: «Мы вас пришли арестовать, соберите нужные вещи!». Ніяких документів вони нікому не показали. Нас, монахинь і рідну сестру о. Волошина Елену, вони посадили в їдальню, де нас сторожив солдат з автоматом. Двоє солдат залишилися в бюрі біля батька, інші солдати розійшлися по всьому домі, де робили обшук. Уже стемніло, коли його закінчили, а нам здавалося, що то була ціла вічність. Перед тим, як взяти о. Волошина, нам дозволили попрощатися з ним. Відходячи, один з солдатів запитав: «Деньги у вас есть?». Мати Северина принесла фотографію сиріт і сказала: «Тут його деньги». Солдат продовжував: «А оружие у вас есть?». Батько витяг вервечку з кишені та сказав: «Це моя зброя». Військовий засміявся і вони, взявши о. Волошина з собою, пішли. Про те, що трапилось, ми зразу телефоном інформували бувших міністрів Карпатської України, які жили в Празі. Однак перед північчю батька Волошина привезли додому і вибачалися, мовляв, то була помилка. «Знаете, военное время».

У неділю до нас відважилися прийти міністри і раділися з о. Волошином, що далі робити. Деякі казали, що йому вже добре, бо звільнили його додому, а інші були того погляду, що радянським не треба вірити, бо вони батька не лишать живим. Мовляв, конче потрібно поїхати далі, за кордон. Августин Штефан щиро радив батькові поїхати з ним. Він уже мав замовлений вагон і підкреслив, що його дружина буде ними опікуватися.

Уранці 15 травня, безпосередньо після Служби Божої, увійшли в хату двоє солдатів. Вони казали, що з батьком підуть до Степана Клочурака, щоб батько зі собою нічого не брав, бо то лише формальність. Та ми даремно його чекали. Батько вже не вернувся. Сестра о. Волошина Елена писала листи різним людям і установам. Написала і на посольство СРСР в Чехо-

словаччині. Ходила по різних урядах, але нічого про брата не довідалася. Десь через два роки посередництвом радянського посольства ми одержали вістку, яку написав тогочасний посол Валер'ян Зорин: «У нас его нет».

У тім часі, крім сестер Василянок, у домі жив ще садівник з жінкою і водій Ф. Туряниця.

Правду про батька Волошина ми довідалися аж через кілька років, коли в Прагу повернувся з Радянського Союзу д-р Микола Долинай. Він був арештований разом з Юрієм Перевузником і Степаном Клочураком. Згаданих заарештували за день раніше ніж о. Волошина, значить 14 травня. Затримували їх близько аеропорту, куди 15 травня привезли А. Волошина. Всіх їх літаком повезли в СРСР. В літаку було ще кілька полонених і високих воєнних діячів. Як прилетіли в Москву, автом їх перевезено у Лефортовську тюрму. Кожного з ув'язнених післали в інше місце і д-р Долинай о. Волошина більше не бачив. М. Долинай у в'язниці пізніше попав у кімнату з одним німцем. Той оповідав, що в лікарні у Бутирській тюрмі кілька днів лежав з Президентом Карпатської України. Коли А. Волошина 11 липня привезли в лікарню, він ще міг ходити. В той час, як з німцем був разом, А. Волошина щодня брали на допити, де його мучили. Одного дня о. Волошина привели два сторожі й кинули на ліжко. А. Волошин був непритомний, не приймав харч, і тоді його німець, якого повезли на інше місце, бачив останній раз. Пряшів, 7 липня 2003 р.»⁷.

С. Сабол (Зореслав) теж писав про останні дні на волі Августина Волошина: «Прибули до Праги керівники СМЕРШу мали заздалегідь приготовлений їхніми агентами список людей, призначених на арешт. Одним з таких агентів був у Празі чолов'яга на прибране ім'я Гуменюк. Він прибув до Праги як «біженець» зі сім'єю, отже виглядало, що він є справжній біженець. Українці в Празі підозрівали його згодом, але толерували. Дістав навіть працю коректора в редакції часопису закарпатської молоді «Пробоем». (Одного разу автор мав нагоду пізнати того Гуменюка. Приїхавши в серпні 1944 року з Берліна до Праги, автор зайшов до редакції «Пробоем», вступив до канцелярії видавця д-ра С. Росохи. Розбалакався з ним при відчинених дверях. Раптом вступив до канцелярії мужчина невисокого росту, середнього віку. Оглянув автора із зацікавленням, мабуть тому, що перший раз бачив його. На запитання С. Росохи – чого прийшов, відповів, що прийшов подякувати за те, що прийняв його на працю. Це був агент Гуменюк. Видно, що щойно десь недавно став коректором у редакції «Пробоем», де мав доступ до адресаря передплатників).

(Далі буде)

⁷ Басараб В., Вегеш М., Сергійчук В. Августин Волошин. Нові документи і матеріали про життя і смерть президента Карпатської України. С. 79-81.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2022 – рік Григорія Сковороди ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Магдалина ЛАСЛО-КУЦЮК

До 300-річчя від народження
Григорія Сковороди (1722-1794)

БАЙКИ СКОВОРОДИ ЯК ПРИТЧІ

У передмові до третьої книги своїх байок римський письменник Федр твердив, що байки (фабули) виникли від боязні рабів. Вони вагались сказати те, що хотіли, і переносили своє незадоволення на вудуманий сюжет, щоб сильні світу цього не обвинувачували їх у наклепі. Такими були байки Езопа, такими є і його власні твори, адже він тільки розширює число існуючих у грецькій традиції фабульних сюжетів. Як, наприклад, він називає байку про вовка, який розгнівався на ягня, що нібито ягня мутить йому воду, і тому треба його покарати на смерть. Адже це типowo саме для соціальних відносин світу людей, показуючи свавілля сильних. Такий спосіб виразити правду через алегорію притаманний не тільки античній фабулі. Це так звана езопівська мова, яка була дуже характерна донедавна і для румунської літератури в добу, коли не існувало свободи слова, тобто в добу тоталітаризму. Такі твори читалися між рядками.

Федр вважав, що багаті й сильні не переносять голу правду, тому правду слід прикрасити. Така думка довгий час водила пером байкарів. О. О. Потебня виразив у своїх «Лекціях по теорії словесності» (1894) погляд, що класичні байки Ла Фонтена, як і байки Крилова, ідуть аж надто далеко в напрямі такого прикрашування і сам малюнок стає важливішим, ніж мораль. Але і він був примушений признати, що байки – це спосіб міфотворчості, тобто образного зображення якихось теоретичних положень, адже, як показує виникнення мови, людина має нахил до узагальнення дійсності, мислячи конкретно. Тільки в такій формі вона може уявити собі найглибші тайни всесвіту. Ідеться про порівняння, аналогії. Це означає грецьке слово «парабола», французьке поняття «слова» *parole* має як етимона саме слово «парабола».

Результати, досягнуті Потебнею у вивченні походження байок і прислів'їв прекрасно надаються і до вивчення байок Сковороди. До речі, сам Сковорода у передмові до своїх *Харківських байок* називає їх подобилями або символами. Все ж намір Сковороди в написанні не був тотожним із намірами авторів

стародавніх фабул. Він не збирався критикувати існуючі соціальні порядки, навпаки, кликав, у дусі свого улюбленого автора, апостола Павла, до підкорення перед владою. Критика його більш загальна і глибша. Він просто вважав, що велике число тих, які мають дворянські титули й церковні чини, не мають морального права займати керівне становище, тому що роблять «несродну» для них роботу, не мають вроджену здібність до того, на чому базується їх привілейоване становище, їх авторитет. Його критика не соціальна, не політична, а психологічна й етична. Отже, ідеї Федра до його байок не можна прикласти. Це не замаскована критика дійсності, а її оцінка з позачасовим прицілом. Недарма ж за життя Сковороду проганяли з тих місць, де він міг би пропагувати публічно свої ідеї, а по смерті 100 років майже зовсім не друкували.

Найближче байки Сковороди, окрім кількох окаяціональних, можна скоріше всього прирівняти до євангельських притч або парабол. При чому, його моральні теми – глибокі й різноманітні. На це звертав увагу вже Іван Франко. Ось, наприклад, байка «Сова і дрізд». Дрізд критикує сову, вказуючи на те, що різного роду птахи її скубуть. На це сова каже на свій захист, що її не скубуть орли і пугачі. Сила (мораль): краще в одного розумного бути в любові й повазі, ніж в тисячі дурнів. У цій байці Сковорода виразив свій власний біль з приводу того, що сучасники, за винятком кількох щирих друзів, взагалі його недооцінювали й ображали. Але мораль цієї байки не тільки суб'єктивна. Надто в сучасному суспільстві ставиться наголос на рішення «більшості». Але цю більшість складають, на жаль, часто не найбільш розумні.

При розборі цієї байки слід звертати увагу і на те, що позитивний персонаж байки – це сова, тобто нічний птах, якого люди бояться, вважаючи його зловісним. Але для Сковороди важливішим є те, що сова у греків була символом Афін.

Цікава байка 15 «Змія і буфон». Буфон – це отруйна жаба-ропуха, яка знищує шкідників рослин. Отже, якщо вважати її корисність, ропуха більш

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2022 – рік Григорія Сковороди ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

корисна, ніж змія, яка своєю отрутою може вбити навіть людину. Тому її страшаться і люди, і звірі. Але Сковороду ця загальноприйнята думка не турбує. Змія з різних причин у нього, в принципі, позитивний персонаж. У даному випадку, через те, що вона скидає з себе весною стару шкіру, «всю старинну ветощь» з великим трудом, проходячи через вузьку щілину. І тут ми знову повинні згадати апостола Павла. Майже в усіх своїх посланнях до ефесян, до колоссян, до римлян, до євреїв він вимагає, щоб вони скинули з себе «ветхого Адама», оновились морально. Вимоги, які він при цьому ставить, відповідають вимогам з П'ятикнижжя Мойсея, зокрема з книги Левит 19:11. У творах Сковороди знаходимо дуже часто цю саму ідею: відкинути старого чоловіка, ветхого Адама, заради Адама нового. А ось у цій байці він, на прикладі відмолодження змії, показує, як це робиться «Чим краще добро, тим більшим трудом окопалось як ровом. Хто труда не перейде, той і добра не доходить».

Уже з цих небагатьох прикладів видно, що байки Сковороди не сліdkують сліпо за езопівською традицією. Чомусь Сковорода вважав, що фабули написав не Езоп, про якого знав дуже мало, й оригінальні байки якого до нас не дійшли, а ніхто інший, як Сократ. Тому й ідейний зміст байок Сковороди орієнтований на моральні принципи Сократа, на вимогу скромного і чесного життя. Більше того, як у його діалогах і трактатах, так і в байках наявний сократівський метод маевтики, метод повитухи, тобто поступово, при допомозі уміло поставлених запитань, примусити співбесідника розкрити для себе правду. Звичайно, сьогоднішній читач знайде багато дивного у твердженнях Сковороди про спосіб життя тварин. У нього олень харчується зміями, верблюд, щоб пити воду, мутить її, а новонароджене левеня три дні спить, поки на третій день батько не розбудить його страшним риком. Сковорода взяв ту інформацію з якихось книг «описувачів звірів» і, ясна річ, вона неточна. Звірі, народжені в савані, відразу стають на ноги і дуже скоро починають бігти. Інакше вони пропали б у дуже небезпечних для життя умовах савани. Але Сковороді ця інформація була дуже до вподоби як аналог воскресіння Христа з мертвих

на третій день. Цар звірів і Син Божий воскресли однаково на третій день.

Алмаз нібито утворюється на землі під впливом променів сонця. Насправді, алмаз – це вугілля і утворюється в темряві. Але Сковороді це потрібно, щоб ще раз звеличити чудову дію сонячного променя (байка 17).

Захопившись можливістю широко розвивати при допомозі байок свої ідеї, Сковорода робить їх щоразу більш докладними, додає багато цитат, персонажі вживають навіть латинські прислів'я. Але, як не як, байки, будучи не такі довгі, як трактати й оскільки вони позбавлені дигресії, виражають іноді більш стисло і лаконічно заповітні ідеї Сковороди. Вони не позбавлені актуальності й у наші дні.

Ось, наприклад, наочне переконання великої частини сучасної молоді, яка вважає, що, виїхавши за кордон, вона знайде вирішення всіх своїх особистих проблем. Байка 26 «Щука і рак»:

Щука проковтнула наживку і, щоб позбутися небезпечного стану, хоче поплисти аж до Дунаю. Але рак доводить, що це нічого не допоможе. А ось і сила, тобто мораль: «Без Бога і за морем по-

гано, а для мудрого чоловіка цілий світ є батьківщиною, скрізь і завжди йому добре. Він збирає благо не по місцях, а всередині душі носить його. Це добро є для нього сонцем у всі часи й скарбом у всіх краях. Не місце освячує його, а він освячує місце. Він не вигнанець, а мандрівник, він не покидає батьківщину, а змінить її. В яку землю прибуває, тієї землі він є сином, маючи в собі народне право, який є завжди духовним, як пише Павло».

Це автентичне місце з творів Сковороди є найкращим аргументом проти тих, які неправильно показували його погляди, як проти Олександра Хашдеу, який, спотворюючи його твори, хотів показати його виразником гасел Миколаївської Росії, яка розуміла народність як російський націоналізм, але й проти нашого сучасника, автора історичних романів Романа Іваничука, який вважає, що, пишучи свої твори в період падіння Запорізької Січі, він виражав у цю драматичну добу ідеали козаччини.

(Продовження на 8 с.)

Олександр Возіанов. Г. Сковорода.
1972 р. Кольорова ліногравюра

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2022 – рік Григорія Сковороди ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

БАЙКИ СКОВОРОДИ ЯК ПРИТЧІ

(Продовження з 7 с.)

Цікавою є його інтерпретація вудила як релігійного символу. Це гріх, який вліз у душу людини: «Гріх значить жити по закону тілесних вудил і страстей, а не по закону розуму». Це та сама проповідь аскетизму, яка наявна в більшості творів Сковороди. Вона дивним способом перегукується з ідеями Будди, які він не знав: всі нещастя людини походять від її бажань і прив'язаностей. Але цікаво, чи й справді можемо знайти щастя, тікаючи від них? Адже найновіші дослідження фізіології мозку показують, що всякий акт волі випереджується підсвідомими імпульсами. Або, як то дуже точно виразив філософ Шопенгауер: «Ми можемо хотіти те, що бажаємо, але не можемо бажати те, що хочемо».

29 байка «Стара і гончар» розвиває також улюблену думку Сковороди про те, що цінити треба не зовнішність, а внутрішні цінності. Гончар учить бабку, що не очима вибирають горшки: «ми пробуємо чи чисто він звучить». Цю ідею чомусь Сковорода, який надзвичайно вільно асоціює буденні випадки зі стародавніми міфами, пояснює, посилаючись на приклад Єви з легенди про вигнання перших людей з раю.

У творах Сковороди зустрічаємо дуже рідко згадки про жінок і то, як де-не-де попадаються, то обов'язково легендарні й негативні. Чому стара жінка, яка ще не забула про «амури молодих років», вибрала через свою подібність до біблійної Єви, гарний горшок замість поганого? Це слід пояснити тим, що падіння в гріх перших людей завдячується поверховості їх судження. У Єви нібито переважала поверховість над розумом. Адже ж у Біблії ніде не сказано, що плід з дерева пізнання був дуже гарним. Навіть не сказано, що це було яблуко. Але для Сковороди вже наявність спокуси з боку нечистої сили достатня, щоб співвідносити все це до поверховості його сучасників, які «оцінюють людину по одягу, по тілу, по грошах, по помешканню (по углам), по імені, а не по плодах його життя». Можливо, що тут слід подумати й про певне почуття меншовартості самого автора, адже у посвяті П. Ф. Пайкову, якому він подарував свої *Харківські байки*, він називає своє власне тіло «чучелом». До речі, єдиний портрет Сковороди, який до нас дійшов, зображає його з непоказною зовнішністю. Але цю нещедрість природи по відношенню до нього він справді компенсував багатством «плодів свого життя».

Григорій СКОВОРОДА

Байки харківські БАЙКА 17

ДВА КОШТОВНІ КАМЕНІ – ДІАМАНТ І СМАРАГД

Високої якості Смарагд, що жив у славі при королівському дворі, пише своєму приятелю Діамантію таке:

«Люб'язний друже!

Шкодную, що ти не дбаєш за свою честь і живеш схований у попелі. Твоя вартість мені відома. Ти гідний чесного і видного місця, але нині ти схожий на свічник, що світить соковенним світлом, але схоронений під спудом. Нічого не варте світло, що не дивує і не звеселяє людське око. Сього тобі й бажаю, з пошаною – твій друг Смарагд».

«Дорогий мій друже! – відповів Діамант. – Наше світло живить лише людське марносластво. Хай вони дивляться краще на сяюче небо, ніж на нас.

Ми лише кволий його відблиск. А ціна наша й честь завжди лишається в самих нас. Шліфувальники не надають її нам, а відкривають. Від того, що люди похвалять нас, цінність наша не збільшиться, а зневага, забуття і хула від того не зменшаться.

Лишаюся з такими ось думками – твій друг Діамантій».

Сила: Ціна і честь – одне і те ж. Пустоцвіт прибирає блискучого вигляду, прибирає подобу фальшивого діаманта і злодійської монети. Освіченість, милосердя, великодушність, справедливість, постійність і цнотливість – ось ціна наша і честь!

Давня приказка говорить: «Дурень шукає видного місця, а розумного і в кутку видно».

Володимир АНТОФІЙЧУК

«ЧОМ, ЧОМ, ЧОМ, ЗЕМЛЕ МОЯ, ТАК ЛЮБА ТИ МЕНІ?»

(До 150-річчя Костянтини Малицької)

Коли у ще недавні часи звучала пісня «Чом, чом, чом, земле моя...» в неперевершеному виконанні геніального буковинця Дмитра Гнатюка, мабуть, тільки одиниці знали справжнє ім'я автора її слів. Так, вона і натовді вже здобула знаковий статус – статус народної, який підтверджувався її винятковою популярністю і всезагальним визнанням. А приховування справжніх фактів і фальшування історії – то звична практика радянських ідеологів, які з несамовитою люттю ставилися до всього, що стосувалося історії України, її культури, слави чи навіть поетизування краси природи. І тим більше, коли йшлося про політичних і громадсько-культурних діячів, котрі боролися за українську державність, таких, як, приміром, Костянтина Малицька – авторка згаданого вище патріотичного вірша-пісні, музику до якого у 1904 р. написав композитор Денис Січинський, чим забезпечив йому невмирущу популярність.

У статті «3 останні десятиліття XIX віку» (1901) Іван Франко відзначав заслуги українських письменниць Ганни Барвінок, Олени Пчілки, Дніпрової Чайки, Людмили Старицької та ін. у царині літератури та формуванні національної самосвідомості народу. Водночас він указував на появу «цілого ряду молодших українок на літературній ниві під стягом літературної мови і нових демократичних та народолюбних ідей», і це стало, на його думку, «першим доказом, що національне почуття будиться вже в самім ядрі українського народу»¹. У лавах цієї молоді генерации українських письменниць поряд з Наталією Кобринською, Оленою Кисілевською, Ольгою Кобилянською, Лесею Українкою, Євгенією Ярошинською, Ольгою Дучимінською, Іванною Блажкевич та ін. активно працювала Костянтина Малицька, виховуючи засобами художнього слова та методами шкільного навчання нові покоління національно свідомої молоді.

Костянтина Малицька (літературні псевдоніми – Віра Лебедова, Чайка Дністрова, Віра Лужанська та ін.) – відома українська педагогиня, письменниця, перекладачка і громадська діячка кінця XIX – перших

десятиліть XX ст. Її творчість нерозривно пов'язана з педагогічно-освітньою та культурно-просвітницькою діяльністю. Працюючи в народних школах Галичини та Буковини, невтомна трудівниця на ниві української культури прагнула посіяти в дитячих душах високі принципи духовності й моральності, почуття патріотизму, людської та національної гідності.

При цьому письменниця-педагогиня ефективно використовувала художнє слово, пишучи про дітей і для дітей.

Народилася Костянтина Малицька 30 травня 1872 року в селі Кропивник колишнього Калуського повіту, а теперішньої Івано-Франківської області в родині пароха місцевої громади. Мати її Олена також походила з родини священників (Гетьманчуків). Дівчинка рано втратила батька, тому її вихованням та освітою здебільшого займалася мама та близький родич Антон Петрушевич, відомий учений, священник і громадсько-культурний діяч.

Змалечку Костянтину полонив світ Шевченкового слова. Коли вона вперше почула декламування віршів поета на таємній вечірці, влаштованій старшими братами, «якесь незнане почування, любов до того Шевченка, що стільки витерпів, любов до України обгорнула її душу». І хоч з того часу минуло багато часу, і вона «рік-річно брала участь у врочистих обходах Шевченківських – і самій доводилося говорити про Кобзаря у ясно вбраній залі перед численною, святочно настроєною публікою – а все ж таки ніколи так гаряче не билось їй серце», як тоді, коли вона маленькою дівчинкою потайки слухала братів та їхніх товаришів, що «поминали безсмертного поета»².

Перші уроки освіти Костянтина отримала вдома, а відтак закінчила початкову й віділову школу в Станіславі та Львівську учительську семінарію. На її вибір професії, мабуть, найбільше вплинула станіславська вчителька Емілія Кумановська, яка «поклала перші основи під громадське зацікавлення молодого дівчатка.

(Продовження на 10 с.)

¹ Франко І. З останніх десятиліть XIX віку. *Франко І. Твори: У 50 т. Т. 41. К.: Наук. думка, 1984. С. 503.*

² Малицька К. Чом, чом, земле моя. Чернівці: Букрек, 2015. С. 337 – 338.

«ЧОМ, ЧОМ, ЧОМ, ЗЕМЛЕ МОЯ, ТАК ЛЮБА ТИ МЕНІ?»

(Продовження з 9 с.)

Вона, як писала Костянтина, водила її «з собою по всіх вічах і концертах, керувала її читанням та взагалі мала на неї дуже корисний вплив»³.

На час навчання в семінарії припали перші літературні спроби Костянтини Малицької. Згодом у журналі «Дзвінок» за 1896 р. під псевдонімом *Растик* з'явилися її оповідання «Христос воскрес!», «Дарунок з ярмарку», «В'язень», «Бог при мені», «Гроза» та «Новий товариш», позначені захоплюючими сюжетами, тонким знанням дитячої психології та стильовою своєрідністю.

Шестикласна школа в Галичі – перше робоче місце молодій вчительки. Тут вона попрацювала 11 років, набувши відповідного педагогічного досвіду та пожвавивши свою літературну творчість і культурно-громадську роботу. Водночас її активна просвітницька праця викликала невдоволення московців і місцевого пароха. Але це не зупинило Костянтину, вона й надалі залишалася вірною своїм переконанням і продовжувала наполегливо працювати на користь рідного народу.

У 1903 р. Костянтина Малицька прибула на Буковину, де отримала посаду вчительки Лужанської народної школи. Тут вона вперше зустрілася з українським селом, його побутом і неповторними традиціями, про що з теплотою і ніжністю згадувала пізніше, розгорнула широку громадську діяльність, прилучилася до заснування «Жіночої громади», активно виступала з доповідями на різні суспільно-політичні теми тощо. Тут, очевидно, уперше, як зауважила Лідія Бурачинська, Костянтина Малицька «дала себе почути як промовець. Жива участь у громадському житті спонукала її до виступу і її слово поривало. Рівними, гарно викінченими реченнями пливли її думки, степенуючи враження аж до моменту, на який покладено натиск. Цей її дар, що його спершу оцінили по селах Буковини, перенесла вона пізніше на добірну публіку в великих залах»⁴. У буковинський період Костянтина Малицька остаточно сформувалася як авторитетний громадський діяч і досвідчений педагог.

На Буковині письменниця стала одним із організаторів журналу «Промінь», який виходив упродовж 1904 – 1907 років у Вашківцях. Цей часопис, редагований українськими педагогами й громадськими діячами Іваном Герасимовичем та Іларієм Карбулицьким, відіграв помітну роль у згуртуванні освітан

в їх боротьбі за соціальні й національні права. На його сторінках часто друкувалися педагогічні статті та художні твори Костянтини Малицької.

Загалом тематика публікацій письменниці-педагогині у буковинський період значно розширюється. Зокрема в них відчутнішими стають теми з історії України та її культури. Так, у статті «В шістдесяті роковини», осмислюючи значення Маркіяна Шашкевича в історичному поступі українського народу, авторка підкреслювала, що головна заслуга очільника «Руської трійці» полягає в тому, що він першим в Галичині почав писати народною мовою і возвів її до рангу літературної. За спостереженням Костянтини Малицької, своєю творчістю Маркіян Шашкевич започаткував тему козаччини, яка продовжилася в поезії Тараса Шевченка та його послідовників. Зрештою він довів, як переконує авторка статті, що «ми, русини, українці, є окремим від москалів народом, що ми, русини в Галичині, разом з русинами на Україні, становимо один нарід, що наша мова зовсім інша від московської»⁵.

Та все ж головними в публіцистичних виступах Костянтини Малицької стали педагогічні теми, серед яких превалюють роздуми про єдність навчання та виховання, роль родини у формуванні індивідуальних здібностей дитини, необхідність прищеплення патріотизму та принципів високої християнської моралі в процесі становлення особистості учня тощо.

У 1906 р. Українське педагогічне товариство запросило Костянтину Малицьку на посаду вчительки Львівської школи імені Тараса Шевченка, де вона пропрацювала з вимушеними перервами тридцять років. Під час Першої світової війни її, як і багатьох інших представників патріотично настроєної української інтелігенції, царські сатрапи депортували до Сибіру. Але й тут самовіддана вчителька не полишає педагогічної праці, організувавши в місті Красноярську українську школу.

У 1921 р. Костянтина Малицька повернулася до Львова, де активно працювала над укладанням шкільних читанок, хрестоматій, писала художні твори. Останні роки життя письменниці пов'язані з роботою в Науковій бібліотеці імені Василя Стефаника над складанням універсального покажчика дитячої літератури.

Померла Костянтина Малицька у Львові 22 січня 1947 року.

Літературна творчість Костянтини Малицької розпочалася з публікацій у журналі «Дзвінок» (1896).

³ Виховниця поколінь Константина Малицька громадська діячка, педагог і письменниця. Торонто, 1965. С. 8.

⁴ Бурачинська Л. Непохитна (Спроба життєпису). *Виховниця поколінь* Константина Малицька громадська діячка, педагог і письменниця. Торонто, 1965. С. 11.

⁵ Малицька К. В шістдесяті роковини. *Дзвінок*. 1903. Ч. 12. С. 153.

Письменниці належать оповідання для дітей (збірка «Малі герої», 1899), нариси на педагогічні теми «Мами» (1902), «3 трагедій дитячих душ» (1907), п'єси «Під нову зорю» (1906), «Вінок на могилу Тараса Шевченка» (1914), чимало віршів, здебільшого на патріотичні теми, легенди про Христа, а також переклади з різних літератур тощо.

Найбільшу літературну славу Костянтині Малицькій приніс вірш «Чом, чом, чом, земле моя?..». Завдяки винятково гармонійному із текстом музичному оформленню він швидко став народною піснею, зворушуючи слухача проникливими словами і чудовою мелодією. Риторичні запитання і відповіді на них западають у душу кожному, хто змалечку всотав у своє серце щирі любов до рідного краю, а ширше – й до цілої країни, її історії, славних предків і природної краси:

Чом, чом, чом, земле моя,
Так любя ти мені,
Так любя ти мені?
Чом, чом, чом, земле моя,
Чарує так мене
Краса твоя?

Тим, тим, тим, дитино, знай,
Що тут ти вперше світ
Уздріла в цвіті літ...
Тут, тут, тут діди твої
Пролили кров свою
За віру й свободу!..

В оповіданнях Костянтина Малицька вдало змальовує привабливі постаті сільських дітей, відтворює цікаві ситуації, в яких виявляються найкращі якості характерів маленьких героїв. Образ розумного і благородного Данилка («Малий гуцулик») розкривається в складній психологічній ситуації, коли зневажено його народ, мову, культуру. А скромна учениця Ксеня («Китичка фіалок») прагне віддячити своїй улюбленій учительці букетиками запашних квітів.

Чи не найцікавішу частку творчої спадщини Костянтини Малицької складають легенди про Христа, які вийшли окремою книжечкою уже після смерті авторки під назвою «Гарфа Леїлі» (1953). До того ж, це справді унікальне явище не тільки в українській, а й у європейській літературі.

Тематичний та подієвий діапазони відзначених вище творів не претендують на всезагальність, проте кожен окремих епізод подається в багаторакурсному змалюванні. Найчастіше письменниця звертається до євангельського сюжету Різдва Христового, який став одним із найпопулярніших в іконописі, живописних полотнах, фрескових розписах, літературних творах. Змінювалися часи, стилі, культура, але митці різних

епох у зображеннях на цю тему були завжди урочисто лаконічними, прагнучи передвістити атмосферу захоплення великим служінням Боголюдини.

У легендах на тему Різдва Христового Костянтина Малицька виходить із загальнохристиянської традиції, згідно з якою все створене Богом прагнуло принести новонародженому свої дари («Горда пава», «Коза Гаїза», «Гарфа Леїлі»). Водночас на новозаповітному матеріалі авторка осмислює антинорми зіткнення різних систем світобачення. Кожен її твір у різноманітних ситуаціях зображує напружені колізії боротьби за Христа і проти Христа різних сил, які виступають носіями протилежних начал – любові й ненависті, смиренності й гордості, благородства й байдужості, вірності й зради, жорстокості й милосердя тощо. При цьому Костянтина Малицька, дотримуючись норм поетики фольклорно-легендарних творів, зосереджує основну увагу на змісті розповіді, в якій всіляке зло, кожна кривда, заподіяні ближньому, неодмінно караються, а добро віддячується. Так, горда пава, відмовивши в допомозі новонародженому Божому Дитяткові, втратила дар чудового співу, а саме покарання впало і на весь її рід. Дівчинка Леїля подарувала маленькому Ісусові найдорожчу для себе річ – золотострунну арфу, за що, не сподіваючись, отримала чудесне зцілення від важкої недуги. Взагалі мотив покарання за зло і винагороди за добро відіграє в легендах Костянтини Малицької особливо важливу структуротворчу і смислову роль.

Написані на основі лаконічних євангельських повідомлень, легенди про Христа Костянтини Малицької демонструють прагнення їх авторки до реалістичної предметно-побутової та морально-психологічної конкретизації. Письменниця створила кілька цікавих версій загальновідомих подій. Зокрема, змістовий план легенди «Утеча до Єгипту» вона побудувала на поєднанні двох євангельських епізодів, у першому з яких ідеться про переховування Святої Родини від переслідування царя Ірода, а в другому – про каяття розбійника, якого розп'яли на Голгофі поряд із Христом. Внаслідок цього постав емоційно напружений епізод про змарновану молодість людини, змістовою домінантою якого став мотив раптового усвідомлення власної провини і, відповідно, мотив Божого всепрощення.

У легенді «Трепета» оригінального переосмислення зазнав сюжетно-образний матеріал про євангельського зрадника. Зміст твору пов'язується, передусім, із етимологією української народної назви осики, дерева, образ якого в загальнокультурній традиції набув значення символу ганебного кінця христопродавця.

(Продовження на 13 с.)

Степан К.Д. ТРАЙСТА

АНТИКОМУНІСТИЧНА МАЛЬОВАНА ХРОНІКА

На початку 2022 року в Бухарестському видавництві «Rawex Coms» вийшла друком книга-документ «Антикомуністична мальована хроніка дітей шкільного віку комуни Вінеря, Орештійського району, Гунедорської області, Румунія, 1950-1961 рр.». Це праця професора д-ра Доріна Н. Урітеску, яка появилась у перекладі Михайла Гафії Трайсти, під редактуванням Володимира Антофійчука

Читачі можуть розпізнати в кількох малюнках («картинах»), які зміг зібрати автор праці, послідовні, короткі, але з великим проникненням, розгляди деяких аспектів беззаперечної важливості для пізнання протестувального, партизанського ставлення дітей переслідуваних «червоною чумою».

Представлені твори являють собою виняткову серію блискучої, неповторної конкретизації антикомуністичної, антирадянської та антисталінської маніфестації у Трансільванії періоду шостого десятиліття ХХ століття.

За аналогією до назви відомої «Віденської хроніки» (1358 р.) автор, на честь дітей (справжніх румунів), які виявили справжній патріотизм, назвав колекцію малюнків «Вінерська хроніка» (1950-1960 – катастрофічне десятиліття).

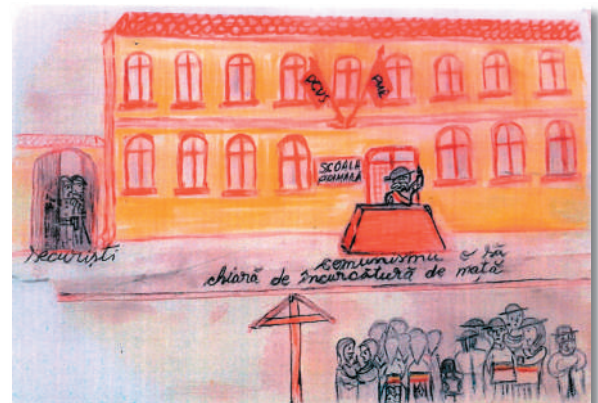
«Цікаво, що у дітей не сформована суспільно-політична ідеологія, вони не можуть передати свої думки та почуття синтаксично та семантично виробленими фразами, також їм бракує естетичного виховання та

інформації, звісно; вони мають вроджену чуттєвість і застосування у певному виді мистецтва, оскільки створене ними образно – перетворення в малюнки деяких сучасних їм екзистенційних аспектів – надає виразності через щирість віри, що надихає їх, за словами М. Емінеску (у вірші «Бог і людина»), «дитина» в кольорах. Гуманізм малюнків відображає дитячий імпресіонізм, відчуття вікового ліризму, його психіки. Вражаючою є прихильна участь у «світовому порядку» – зазначає у своєму вступному слові Дорін Н. Урітеску

У своєму дослідженні автор запропонував собі відтворити картину епічного розгортання з соціальної, економічної та політичної точок зору через малюнки, які конкретизують образ румунського суспільства, захопленого терором комуністичної індо-

ктринації іноземними агентами радянського впливу та національними активістами, які навчалися у більшовицькій школі дезінформації та соціальних маніпуляцій під щитом військової присутності Червоної Армії після Другої світової війни.

Усе представлене тут також слід розуміти як зразки виховання щодо безпеки власного народу, в основі якого – сім'я як педагогічний заклад, який здійснював це таємно. Таке виховання втілювалося у твердій партизанській позиції на підтримку свободи думки, слова та вираження особистості в умовах автентичної демократії, що суперечить диктатурі

¹Секурітате – Департамент державної безпеки) – тасмна поліція в Соціалістичній Республіці Румунії (1948-1989).

комуністичної секуритаті¹, яка панувала в селах Трансільванії понад сімдесят років тому.

Відродження в пам'яті діяльності проти політичного порядку, існуючого в час початкового шкільного навчання, відбулося після проведення певних робіт у сфері розвідки, до доступу яких його скерувала прозорість післяреволюційного підходу до проблем національної безпеки.

«Таким чином, я згадав таємне поле битви в реальній ситуації проти ідеологічної злочинності, в умовах якої мені дозволено використати цю унікальну концепцію, створену спеціально для відображення діяльності іноземних спецслужб у нашій країні в період 1948-1959 років, з особливим її розгортанням у регіоні Гунедоара. Йдеться про малюнки, зроблені таємно під час початкової та загальноосвітньої школи, які збереглися на горищі батьківської хати. Мене здивувало покликання дитини-літописця того часу. Я запитав у когось із однокласників, чи зберігали вони такі малюнки, і отримав кіль-

ка аркушів, які містять аспекти, що відображають з невинністю, але з сильною участю душі, те, що я знав із чесного змагання дітей-«малюків прерафаелітів» – пише професор Урїтеску.

Ця книга не є художнім літературним твором, але містить суспільно-політичні аспекти, цілком автентичні, підтвержені матеріалами з архівів, які можуть бути доступні дослідникам, науковцям, історикам та психосоціологам, щоб оцінити документальну цінність викладених фактів. Їхню автентичність у будь-який момент можуть довести вцілілі автори, імена яких автор називає у творі, як подяку за те, що вони зробили скромними засобами, керуючись лише своїм патріотичним віровченням.

«ЧОМ, ЧОМ, ЧОМ, ЗЕМЛЕ МОЯ, ТАК ЛЮБА ТИ МЕНІ?»

(Продовження з 11 с.)

У легенді Костянтини Малицької розробляється складна паралель «трепета (осика) – Юда», яка виявляється як у зображенні самого факту зради, так і її мотивації. Осика пристає на пропозицію архиерейських слуг і віддає свою деревину на хрест для розп'яття Ісуса. І хоч цей вчинок однозначно оцінюється оточенням як зрада, осика не зупиняється у своїх діях, бо керується тільки одним – бажанням будь-що вибратися із самісінької низовини лісу, де вона росла, і зависочіти над іншими деревами. У складній системі мотивацій Юди, розроблюваній світовою літературою, виділяється перш за все прагнення Іскаріота соціально вивищитися в земному житті над рештою людей.

Костянтина Малицька не тільки скористалася однією з найпоширеніших версій світової літератури у розкритті суті причини дій євангельського зрадника, а й у своєрідній формі застерегла від надмірної погорди й індивідуалізму. Невипадково її твір завершується нагадуванням про одвічну покару,

яку зносить осика за причетність до найстрашнішої зради в історії людства.

Загалом легендами про Христа Костянтина Малицька зробила помітний внесок у розробку євангельської теми українською літературою ХХ століття. Вона немов дбала про реалізацію творчої настанови своєї видатної сучасниці Наталени Королевої: «Сюжети загальносвітові відкриють українській літературі доступ до світового читача».

Художня та науково-педагогічна спадщина Костянтини Малицької має важливе значення для загальнокультурного виховання нашого сучасника у складних суспільно-політичних та морально-психологічних реаліях сьогодення.

У 2015 р. видавництво «Букрек» стараннями науковців Чернівецького університету Оксани Івасюк та Валентини Бузинської випустило у світ об'ємний том (510 сторінок) вибраних творів Костянтини Малицької під назвою «Чом, чом, земле моя», що стало вагомим культурною подією у справі широкого пізнання і водночас гідного пошанування спадщини видатної українки.

Іван РЕБОШАПКА

Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики

4. Рідномовні «аседи»

Тільки на основі друкованих текстів і мелодій пісень не можна дізнатися, що воно таке *живий фольклор* як побутовий феномен. Без записів свідчень виконавців народних творів, їх рецепцій, реакцій слухачів та їх коментарів й інших деталей побутової атмосфери не виявляється *живучість* й різноманітність фольклорного процесу. Невиявлена живучість фольклору – це якраз невідома його сторінка. Надруковані фольклорні матеріали – це «мертві» їх моменти/ланки фольклорної тяглості, подані «перетином» живого процесу в постійному русі/змінюванні/модифікації, що надолужується свідченнями виконавців та реакціями співучасників/«споживачів» фольклору, що становить якраз маловідомі сторінки фольклористики.

З-поміж усіх чотирьох регіонів проживання українців у Румунії (Південна Буковина, Мараморощина, Банат, Добруджа), з нагоди частих поїздок в університетських/викладацьких справах (головування у комісіях бакалавріату, проведення регулярних дій по лінії підвищення кваліфікації доуніверситетських педкадрів, спеціалізацій для надання педкадрам ступенів – дефінітивату, II-го та I-го та навіть з нагоди поїздок сімейних чи громадських зустрічей та ін.), або поїздок, спеціально програмованих для польових обстежень, найбільшої уваги я надав Мараморощині.

«Освоєння» марамороського краю розпочав я спеціально запланованою поїздкою, коли вперше 1969 року доїхав/«піднявся» із Бухареста до села Бистрий саме у неділю 21 червня. До обіду пройнявся сумом, що нічого не здобуду із запланованого (звісно ж, що наукове польове обстеження передбачає попередню документацію обраної дослідницької зони), бо село фактично виглядало пустим. Але мої сумніви вповні «розвіялися», бо, як тільки закінчилась Божа служба у церкві, просторий зал місцевого будинку культури раптом вщент (!) заповнився бистрянцями, які вже дізналися про мій приїзд і його мету. У збірнику українських матеріалів з Банату «Руські оселі в Бачці (в полудневій Угорщині)» («Записки наукового товариства ім. Т. Шевченка, 1901; «Історичні спомини з Банату» – «Етнографічний збірник», 1900) В. Гнатюк відмічає, наскільки великим було

бажання людей «записуватися», розповідати (Гнатюк власноручно *записував* науковою транскрипцією всі розповіді), а бистрянці з не меншою жадобою бажали «*зарегіструватися*» на стрічці магнітофона, який тоді був рідкісною зваблюючою/спонукаючою технічною новиною. Як тільки я подав мікрофон першому-другому, що сиділи біля мене, далі його почали «розривати» по залу. І так аж до пізньої ночі! У безперервному експромтному пориванні людей до мікрофона мені вдалося занотувати в неділю 22 червня і в понеділок 23 червня імена й тодішній вік багатьох виконавців і відмітити, у деяких випадках, виконані ними твори: Іван Арделян (31 р., майбутній священник; пісні), Іван Проданюк (31 р., пісні), Юра Курак (50 р., пісні, розповіді, казки), Олена Проданюк (31 р., пісні), Дмитро Куренюк (50 р., колядки), Юра Куренюк (72 р., розповіді), Юра Арделян (36 р.), Дмитро Туруз (38 р.; виконавець на сопілці чудових вівчарських мелодій), Марія Немзет (20 р., ліричні пісні), Марія Гріжак (48 р., весільні пісні), Василь Ґоденчук (16 р., пісні-балади), Євдокія Куренюк (45 р.), Василь Доготар (28 р.), Петро Марічек (42 р., скрипаль і виконавець пісень, владна особа у Бистрому), Михайло Романюк (57 р. гумористичні приповідки), Анна Мановські (44 р., понад 12 пісень, виконаних чудовим голосом), Ярина Бойчук (30 р., 4 пісні), Анна Гиря (33 р.), Анна Марічек (22 р., казка від вчительки), Олена Ґлодян (30 р., 3 пісні – завивання молоді; казка), Марія Арделян (36 р.; 7 пісень), Василь Биля (1 пісня), Дмитро Дудчук (38 р.).

У польовому обстеженні у певній мірі пішов мені назустріч Петро Марічек, який порадив послухати й записати ще молоду тоді жінку, яка знала багато пісень, але вона була трохи несміливою і стидливою. Наче визвана до дошки учениця, вона згодом переборолала своє сум'яття й чудовим голосом виконала ряд пісень. Це була 39-річна Анна Луцак, заміжня у сусідньому селі Валя Вішеулуй, яка накінець тонким задушевним дружнім гумором охарактеризувала скрипаль Марічека і саму себе: «Ей, із того не є ґазда, шо у скрипки йграє,/ А й (ні) з тої ґаздині, шо за ним співає».

Із записаних від Анни Луцак пісень три зразки були надруковані у моїй збірці «Відгомони віків»:

пісня-балада про солдата-катуна, який воліє, щоб його похоронили разом із мертвою коханою «Аби була розмовочка і там межі нами» (= загально поширена тема взаємної любові між закоханими й після їхньої смерті); пісня про лиху долю дітей-сиріт; пісня-хроніка про «Тетку Марічечку», яка «П'єть синів зросла».

З нагоди інших моїх викладацьких доручень я «піднявся» із Сигота до Валя Вішеулуй, і від заняті поточними господарськими справами Анни Луцак записав чимало інших пісень. У наших розмовах вона зізналася, чим є пісня в її житті (коли їй смутно – причину цьому я не знав, але й не питав, – чи має певні клопоти, вона співає, і співом душевно «розряджається»), виявивши нею сказаним архізнавчий факт: очищуючу функцію художнього твору взагалі, починаючи від античності й до нашого часу. Її же зізнання вповні співпадає з чудово сформульованим румунською поетичною народною мовою: «*Su cât cânt, atâta sunt*» (приблизно: «Скільки співаю, стільки й існую»). Таку містку назву дав упорядкованій Антології румунських народних пісень відомий фольклорист Овідіу Пападіма – «*Su cât cânt, atâta sunt. Antologie a liricii populare*» (Minerva, București, 1963).

Решта зареєстрованих від Анни Луцак (Петра Марічека та багатьох інших) – ще не переписані з магнітофонної стрічки, вони, як видно, є іншою невідомою сторінкою нашої фольклористики.

Пісні Анни Луцак – це переважно глибоко ліричні «сповіді» дівочого сподівання взаємного кохання, пісні про розвіяння сподіваного, про відмінність кохання «богацького сина» і «легіня бідного», про те, як, будучи дівкою, «дудніла дземня підо мною», а як «є-єм си віддала, бідна молодиче, / Вже не трісеси, не дудницци підо мнов землице», про дорікання зрадливому мужеві, який «Купував-іс горівочки другі молодичи», про те, що вона «Ей, тільки тих співа-

ночок знаю співати, – / Гія би ми цілий тиждень їх пересипати. / Боднаре, боднарику, кілько я ті прошу, – / Зроби мені коновочку, най співанки ношу. / Одна буде до співанок, друга – до супари» (= *смуток, досада*; з рум. *supărare, tristețe*).

Своїм меседжем пісні Анни Луцак належать до широкого простору художніх творів всесвітньої літератури, в яких, починаючи з античності, наявна настанова митців показом трагічного змінювати, покращувати людину. І що є найголовнішим, у зображенні трагічного давно оформилась відповідна естетика, по-науковому потрактована німецьким вченим Йоганнесом Волкилтом у праці «Естетика трагічного» (Johannes Volkelt, «Ästhetik des Tragischen», München, 1923), яка в зображенні трагічного відзначає своєрідну *приємність, насолоду* митців, названу по-румунському *plăcere a tragicului*, чи *voluptate*. *Трагічне (болісне)* і *приємність* становлять нероздільну пару художнього зображення, про що говорив академік Тудор Віану особливо стосовно поезії Міхая Емінеску.

Естетична пара *трагічне (болісне)* і *приємне його сприйняття/переживання* по-своєму виявляє Анна Луцак у своїх піснях:

*Доле моя, доле моя, доле нещасная,
Чому ти ся вродила, чому-с не слизня!*

*Життя моє молодеє, де ся подіваєш,
Ти, молода веселости, за шо ня лишаєш?*

*Всі земні веселости, всі вони марні сун, –
Скоро прийдуть, так і підуть в свій далекий світ.*

*Коли я си вродила, сонце було в хмарі,
Шо ж би мої бідні літа так ішли в супарі.
Коли я си й вродила, тогди було хмарно, –
Шо ж би міні, молоденькі, навекі супарно.*

Село Бистрий

Неділю 22 червня та понеділок 23 червня я провів у Бистрому (Bistra Vișeuului), а в середу обстежив Красний (Crasna Vișeuului) та присілки Говдя і Свинний, зареєстрував деякі пісні від 80-річної Анни Арделян та Дмитра Бойчука, на присілку Говдя скотактувався з учителем Бадя Біличем, у Красному записав місцеву українську версію/«редакцію» відомої румунської казки «*Tinerete fără bătrânețe și viață fără moarte*» («Молодість без старості, а життя без смерті») від 37-річного Михайла Томнюка, директора тамтешнього будинку культури.

(Продовження на 16 с.)

Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики

(Продовження з 15 с.)

Від бистрянців дізнався, що десь 1959 року в Бистрому від Анни Мановскі й інших співаків записував пісні професор Клузької консерваторії Іон Нікола. Пізніше, після його смерті хтось (не пам'ятаю вже хто саме) із Клузу питав, чи не бажав би я впорядкувати для видання зібрані Ніколою матеріали. Я погодився, але на цьому дана справа «потахла». Навряд чи зібрані професором Ніколою матеріали були надруковані. Якщо вони чудом збереглися десь чи в когось і не оприлюднені, то це таки зовсім невідома сторінка україністично-румунської фольклористики Румунії.

Іншу зовсім невідому сторінку румунсько-україністичної фольклористики становлять багатющі буковинсько-гуцульські матеріали, зібрані працівниками Ясської філії Бухарестського інституту фольклору для архіву фольклору Буковини. Наскільки мені відомо, до цих матеріалів досі ніхто не доторкнувся. До речі, десь «киснуть» й етнографічні матеріали гуцульського села Ізвареле Сучевей, зібрані працівниками етнографічного сектора Бухарестського інституту фольклору для Етнографічного атласу Румунії за Програмою, складеною румунами за відповідними сербською, хорватською чи македонською програмами, на прохання завідуючого етнографічним сектором Бухарестського інституту фольклору Ромулуса Вулканеску (вже й не пам'ятаю, з якої саме програми) я здійснив переклад названих іноземних програм. Сталося це тому, що в Інституті фольклору знали мене добре всі наукові працівники, і я майже всім чимось-то помагав. Крім того, був позаштатним співпрацівником комісії Інституту, яка складала бібліографію сучасної румунської фольклористики.

Як здавалося мені у 1969 році, традиційний фольклор у Бистрому (зауваження можна поширити на весь марамороський край) ще продовжував у певній мірі «буяти», маючи, щоправда, й певні «ущербленія». Календарно-обрядова звичаєвість та пісенність гуцулів-бистрянців не була вже настільки багатою, як в гуцулів, обстежених В. Гнатюком, в яких на Різдво колядницька ватага ледве встигала обколядувати лише кілька господарств. Не на календарне свято Різдва, а розповідно-імпровізованим способом я спромігся «реконструювати» «сценарій» гуцульського колядування майже зі всіма піснями, пов'язаними з ним (див.: Іван Ребошак, «Сценарій» гуцульського колядування в селі Бистрий»; «Вільне слово», № 1-2, січень 2011 р., с. 4).

Дотрималися до часу моїх обстежень (можливо, й пізніше) магічно-релігійні звичаї, пов'язані з одним

із головних занять місцевих жителів, вівчарство: обходження овець різними «лікарствами», включно й освяченими на церковній службі ще до вирушання в полонину; ритуально-релігійне спорядження отари до походу на літовище, ритуально-магічне зведення вівчарської колиби та овечої кошари тощо. Колоритним був звичай «міри», який зберігся й до наших днів, щоправда, актуалізованим у душі сучасності. Святково піднесеним було спускання овечої отари з полонинського літування в село і радісне її прийняття людьми.

Надто цікавим, захоплюючим було явище співіснування у свідомості мараморощів двох світів: реального, зі всіма його гараздами та недостатками, а іншого – міфічного, сприйнятого теж реальним, оселеним відповідними йому людиноподібними істотами, наприклад, дівчатами-лісними (як і в румунській міфології – *fetele pădurii*), які, наче водяні русалки, розважалися чи *ігралися* на певних лісних місцях, яких люди назвали *ігровищами*. Одне із таких місць у гуцулів, що біля сучавської Бродини, «атестоване» і по сьогодні в документах офіційною назвою села – *Egrişte*.

З іншими істотами міфічного марамороського світу було небезпечніше контактувати і слід було вживати відповідних заходів. В одній казці, усній розповіді, йде мова про те, як міфічна жінка-босорканя пробує підманути жінку-мараморощку, але їй не вдається, бо остання «відмежувалася»/загородилася покладеною між ними ... лозиною (див. у світовій антропології про магічні функції лозини/прута), яку злонамірна босорканя не в стані ... переступити без дозволу/згоди реальної жінки.

У марамороському міфічному світі існувала (існує й зраз, із різними сприйняттями – достовірними, недовірливими чи гумористичними) й інша загадкова своїм ім'ям істота/постать – *непевне*, яке, зазвичай, схоплювало (схоплює) зустріннутих мараморощів (дівчат, жінок, а то й парубків або мужчин) і заносило (заносує) у безвість. Опитувані мною співрозмовники розповідали про *конкретні* випадки людей, яких, *непевне*, нібито, схоплювало й заносило кудись, а куди саме – ні сам «занесений» не міг усвідомити, тим більше ні оповідач фантастичної пригоди, який, *не вповні був певним* у ... достовірності пригоди, закінчуючи розповідь про неї ... усмішкою вагання.

Мараморощина – це мальовничий край/світ, зображений всіма видами його усного мистецтва, а особливо багатою розповідною, казковою творчістю.

(Далі буде)

Віорел КОТИК**Розмова з Кобзарем (I)**

Жодна (!) нація у світі не може похвалитися наявністю у своїй духовній скарбниці тієї, однієї єдиної, пісні, яку знає увесь народ і яку він любить як свою національну святиню.

Для нас, українців, це невмирущий твір Тараса Шевченка і композитора Данила Крижанівського – «Рече та стогне Дніпр широкий...».

З тобою батьку наш, Тарасе

Рече та стогне Дніпр широкий,
сердитий вітер завива.
Несе біду москаль жорстокий
та Україну розпина.
А блідий місяць на ту пору
із хмари де-де виглядав, –
і до небесного собору
невинних діток споряджав.

Ще треті півні не співали,
ніхто ніде не гомонів.
За Україну порубали
десятки тисяч ворогів.
Рече та стогне Дніпр широкий,
горами хвилі підійма.
Хай згине в хвилях тих високих
московська дикая орда!

Нехай сконає кат кривавий,
прокляття шлем на ворогів.
Ти не вагайся, козаче славний,
вбивай їх, як сказаних псів.
З тобою батьку наш, Тарасе,
ми переможемо в бою
за наш народ, за землі наші
За Україну вільною!

Розмова з Кобзарем (II)

*«На обікраденій землі...
О горе! горенько мені!
І де я в світі заховаюсь?
Щодень пілати розпинають,
Морозять, шкварять на огні!»
Тарас Шевченко,
21 липня 1859 р.*

Світ не змінився, батьку наш Тарасе,
від відьом родяться нові пілати.
І зло пекельне б'є у тулумбаси,
щоби святу Волю розпинати.

Я не шукаю честі у Пілата,
бо лицемірність – це його нутро!
Я не чекаю милості від ката,
бо світ мерзенності – його єство.

Я не обманюю себе задарма,
бо гаспид із московського багна
вже приміряє Україні ярма,
цей клятий виродок, шматок лайна!

Не варто сподіватися на милість
від кровожера, дітовбивці, палія.
Бо здатен він лишень на ницу підлість –
і в цьому справжня сутність москаля.

Але зятям, обскубаний курію –
що кара Божа писок твій не оминє!
А нашу чисту Українську Мрію,
Святий Господь во славу вознесе!
02.04.2022 р.

Гей, соколи...*

Чорна хмара насуває
Україну обгортає.
Козак їде воювати
Батьківщину визволяти.

Приспів:

Гей, гей, гей соколи,
не жалійте ворогів ніколи.
Несе ворог смерть, руїну,
розпинає Україну.

Гей, гей, гей соколи,
не жалійте ворогів ніколи.
У пекельному вогні
хай сконають москалі!

Вирушив козак доднини
взяв з собою Джавеліни
Стінгери і Байрактари
не уникнуть вороги покари.

Козакові до наснаги
знатні бойові звитяги.
Щоб втопити у болоті
вражі орди чорнороті.

Нехай зникнуть всі тривоги
на шляху до перемоги,
бо мета у нас єдина –
вільна й самостійна Україна.
09.05.2022

* Пісню «Гей, соколи...» у виконанні автора тексту можна послухати на його Ютуб-каналі Viorel Kotyk (<https://www.youtube.com/watch?v=ICJMzt0D3w&t=2s>)

Прот. д-р Микола ЛАУРУК

БІБЛІЙНА ПІДСТАВА НАШОГО УКРАЇНСЬКОГО ВІТАННЯ: «СЛАВА ІСУСУ ХРИСТУ!»

У період від Вознесіння Господа нашого Ісуса Христа й до Сщестя Святого Духа браття румуни й греки вклоняються один одному: «Христос вознісся!» «Воістину вознісся!». У нас же, в українців немає цієї звички. Наші українці майже весь час вклоняються: «Слава Ісусу Христу!».

Вклоняються так знають всі, але, на превеликий жаль, не всі знають, як правильно відповідати на це вітання. Переважна частина наших українців відповідає: «Слава навіки Богу!». І це помилка. Навіть велика догматична помилка. Ісус Христос є істинний Бог, Він є Богочоловік. Він є особа у двох нерозлучних природах: Божественній і людській.

Ось як пише про Вознесіння Христове пророк Давид: «Вознесися на небеса, Боже, і по всій землі слава Твоя!» (Пс. 56,7). Отже, пророк Давид називає Христа Богом.

Те, що в цьому псалмі йде мова про Вознесіння Христове, видно з пояснень, які дають на ці слова святі отці. Згадаємо кілька з цих тлумачень. Св. Афанасій Великий каже: «Ти (Христе) зійшов і добровільно упокорив Себе ради нашого спасіння, слухняний буди аж до смерті, вступиай знову на небеса, тому що, вступаючи на небеса, наповнюєш всю землю славою Твою».

Св. Теодорит Кірський пише: «Праведне діло є величати Тебе, Христе, за все, бо в Тебе вірить небо і наповняєш всю землю славою Твою. І блаженний Авакум сказав про це: Бо пізнанням Господньої слави наповнена буде вся земля» (Авак. 2,14). Інший тлумач псалмів, д-р Климент Сарницький, пише: «Господи Боже мій, вознесися в силі Твоїй вище небес і покажи на землі людям славу Твою». Св. Василій Великий згадує у своїй книзі «Про Св. Духа» (De Spiritu Sancto) про мученика Антиногена (†196), який написав два гімни: «Слава в вишніх Богу», що співається на Утренях, і «Світе тихий», який співається на Вечірні. У цьому гімні прославляємо Господа нашого Ісуса Христа прекрасними словами: «Світе тихий святої слави Безсмертного Отця Небесного... Ісусе Христе, прийшовши на захід сонця... Достойний Ти повсякчас оспіваним бути голосами преподобними, Сину Божий, що життя даєш, тому світ Тебе славить». Отже, тому що Христос дає світові життя, життя, яке не кінчається, за те світ Його славить.

Св. Іларій добавляє, говорячи, що світ прославляє Христа, «...тому що вилив на всю землю Св. Духа».

У св. Кирила Єрусалимського знаходимо відмінну науку: «Аби ти не думав, що Він тілом далеко, та не-присутній в Дусі! Він тут, серед нас, чує, що говоримо про Нього, і знає твоє нутро, відає, що ти думаєш, Він – дослідник сердець і утроб. Він і тепер готовий всіх вас, що приходите до хрещення, привести до Отця у Св. Дусі й сказати: Ось Сам Я і мої діти, що їх дав мені Господь (Іс. 8,18), якому слава на віки віків. Амінь».

Так є написано в Св. Письмі, так навчають нас св. отці, що Ісусу Христу належить слава навіки. Відповідаючи на вітання «Слава Ісусу Христу» словами: «Слава навіки Богу!», розуміється, що ми відділюємо природу Божественну від природи людської в Христі та не визнаємо Його Богом. Правильна відповідь має бути: «Слава Йому навіки!». Очевидно, наше українське вітання «Слава Ісусу Христу» має основу у святі Вознесіння Христового.

Але слова вітання повинні бути відбитком нашого внутрішнього прославлення Христового.

У пророка Давида знаходимо ще одну науку таїнства про Вознесіння Христове. «Піднесіте, князі, ворота ваші, і піднесітеся, ворота вічні, і ввійде цар слави. Хто єсть цей цар слави? Господь кріпкий і сильний, Господь сильний у бою. Піднесіте, князі, ворота ваші, і піднесітеся ворота вічні, і ввійде цар слави. Хто єсть цей цар слави? Господь сил, він єсть цар слави» (Пс. 23,7-10).

За наукою св. отців, у цих словах йде мова про діалог, який мали між собою дев'ять чинів ангельських при Вознесінні Христовому, коли ті, з нижньої групи, звертались до тих, що у верхній групі. Нижні говорили до верхніх, щоб відкривали ворота небесні, бо возноситься Той, що переміг у бою, Господь сильний, який є Цар слави. Це тому, що ангели не пізнавали Господа, зодягненого в людську природу.

Св. Григорій Богослов каже, що ці слова мають й інший духовний сенс, вони торкаються і нашого внутрішнього життя. Котрі то є внутрішні наші ворота? То «...ворота нашого серця, якими володіють різні пристрасті: гордість, злість, догоджання тілу, лінощі, непослух, жорстокосердість. Ці вади поневолюють душу людини й перешкоджають Господу увійти в неї та жити в ній. Князі тих пристрастей панують на цих воротах і не допускають Царя слави увійти ними. Це настанова християнину до достойного прийняття в серце Господа, Який каже: Ось стою біля две-

рей і стукаю, коли хто почує голос Мій і відчинить двері, увійду до нього і буду вечеряти з ним, і він зі Мною» (Об. 3.20). Це глибоке тлумачення має зв'язок з іншим псалмом. Говорячи «Вознесися на небеса, Боже..», скоро за цими словами слідує: «Готове серце моє, Боже, готове серце моє: буду співати і грати» (Пс. 23,8). Світлої пам'яті румунський єпископ

Василій Коман, славний літургіст, писав: «Готове серце моє, прийняти Тебе, Господи».

Велика увага, приділена псалмоспівцем славі Господній, увінчана його словами: «Не нам, Господи, не нам, тільки імені Твоєму дай славу, за милістю Твою і за правдою Твою» (Пс. 113,9).

Віктор ГРИГОРЧУК

«Велику роль у збереженні ідентичності відіграють церква та сім'я»

Інтерв'ю з редактором часопису «Вільне слово», викладачем-лектором українського відділення Бухарестського університету, головою Комісії з питань освіти СУР, д-ром Романом Петрашук

Віктор Григорчук: Пане професоре Романе Петрашук, розкажіть, будь ласка, про Ваш шлях до професії викладача (лектора доктора) вищого навчального закладу?

Роман Петрашук: Доброго дня, пане Вікторе Григорчук, а також вітаю читачів наших українських газет, насамперед читачів літературного журналу «Наш голос». Ну, коротко розкажу про себе. Народився я в селі Балківцях Сучавського повіту, в українській сім'ї вчителів Василя та Анни. Після закінчення початкової та гімназійної школи у рідному селі поступив у 1982 р. до Серетського індустріального ліцею (нинішній ліцей ім. Лацку Воде), який закінчив у 1986 р. Пізніше, у 1994 р., здобув диплом молодшого спеціаліста в Педагогічному інституті ім. Осипа Маковея міста Чернівців. Вищу освіту здобув у Бухарестському університеті, на Факультеті іноземних мов і літератур у 1998 р. Продовжив навчання і 1999 року закінчив мастерат зі слов'янської філології на Факультеті іноземних мов та літератур Бухарестського університету. А згодом, у 2017 р., захистив докторську роботу на тему «Український всесвіт у ранній творчості Н. В. Гоголя». Щодо професійної діяльності: спочатку викладав у Серетській гімназійній десятирічній школі та у Балківській восьмирічній школі, а з 2003 р. до цього часу викладаю українську мову як іноземну на Факультеті іноземних мов та літератур Бухарестського університету. Також з 2000 р. працюю в редакції українського часопису «Вільне слово», фінансованого Союзом українців Румунії.

В.Г.: Які характеристики, на Вашу думку, необхідні для вчителя взагалі та зокрема для викладача вищого навчального закладу в XXI столітті?

Р.П.: Для хорошого викладача найголовнішими є: привабливий характер та педагогічний стиль

викладання, чіткі цілі уроків, високі очікування від студентів і заохочення кожного з них працювати на високому рівні, добрі знання педагогічних стандартів та любов до своєї роботи, не враховуючи роботу з комп'ютером та різними програмами, які сприяють педагогічному процесові. Крім цього, для кожного учителя є важливими гарне спілкування з батьками, міцні стосунки з учнями, керівні здібності, талант зберігати дисципліну, тобто сприяти позитивній поведінці учнів та допомагати їм адаптуватися до різних ситуацій.

В.Г.: Яким, на Вашу думку, має бути підручник української мови та літератури для учнів початкової та відповідно середньої школи?

Р.П.: У першу чергу, потрібно, щоб підручник відповідав шкільній програмі для певних класів, встановленій та затвердженій Міністерством національного виховання. Підручник є одним із робочих засобів, у якому систематично висвітлюються теми, рекомендовані шкільними програмами для кожного предмету певного класу.

(Продовження на 20 с.)

«Велику роль у збереженні ідентичності відіграють церква та сім'я»

(Продовження з 19 с.)

Знаємо, що підручник виконує 3 основні функції: інформаційну, структурну та функцію керування процесом навчання. Хоча в наші часи інформація набагато більше доступна, ніж, скажімо, 30 років тому, враховуючи надзвичайний прогрес технології, а це доказує, що нове покоління потрібно направляти по іншій лінії, тобто передбачати нову базову структуру підручників.

Хороший підручник містить інформацію, яка є оброблена та інтегрована дидактичними й психологічними принципами та має можливість розвинути мислення та інші інтелектуальні, моральні, фізичні, естетичні здібності учнів.

В.Г.: Як Ви оцінюєте рівень підручників, які використовуються нині в україномовних школах в нашій країні? Чи задоволені Ви якістю підручників, які зараз доступні в наших школах?

Р.П.: За новою методологією, поява підручника проходить певні етапи, які чітко окреслені в документах Міністерства національного виховання стосовно видання підручників (дивись перший додаток, про методології оцінювання підручників № 3103/21.01.2019). Проект підручника вважається прийнятним за критеріями оцінювання наукової якості, якщо вона відповідає щонайменше 95 балам зі 100 можливих (стаття 10). Так що якість підручників вже оцінена спеціалістами.

Для національних меншин передбачено (13 стаття) підручники для предметів, як: рідна мова та література, історія та традиції національних меншин, музика, релігія, існує також можливість імпортування підручників, які відповідають діючим

шкільним програмам. І врешті, учитель/викладач, покладаючись на свою дидактичну майстерність, на свій досвід, має можливість вибрати, який підручник підходить краще його учням (групам), як структурувати уроки для певного класу/групи, слідкуючи за шкільною програмою.

В.Г.: Чи не вважаєте Ви, що в умовах пандемії, спричинених вірусом COVID-19, а зараз і в умовах війни в Україні було б чудово організувати вебінар для вчителів, які викладають українську мову, окремо для тих, хто викладає в початковій школі, та окремо для тих, які викладають в середній школі? На мою думку, Ваш багатий досвід у цій галузі разом із досвідом членів Комісії з питань освіти, відповідно, дадуть новий поштовх до покращення викладання української мови в школах, де наші діти вивчають рідну мову.

Р.П.: Звичайно, організування вебінарів – це корисна для викладачів діяльність. Вони допомагають спланувати майбутню траєкторію професії. На таких заходах є можливість ознайомитися з думками відомих спеціалістів і пристосувати цікаві ідеї до дидактичної праці, тому що на них обговорюються актуальні питання освітньо-виховного процесу. На мою думку, це залежить від організаторів таких проєктів, на які теми будуть проводитися вебінари, чи загальні – стосовні для всіх викладачів, чи профільні, тобто по різних галузях, наприклад: «Методика викладання у початкових класах», або «Сучасні інструменти для роботи онлайн у початкових класах» та багато інших.

В.Г.: Як Вам відомо, починаючи з 1 вересня 2019 р. в Україні розпочався не лише новий навчальний рік, але й черговий етап впровадження масштабної реформи середньої освіти. Її ключова мета – створити школу, «у якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й уміння застосовувати їх у житті». Головне завдання для учнів українських шкіл – опанувати за 12 років навчання не просто окремі предмети, але так звані «компетентності». Як ви думаєте, пане професоре, не слід нам також взяти деякі концепції, які відповідають освіті в нашій країні?

Р.П.: Так, з 1 вересня 2019 р. в Україні розпочався новий черговий етап впровадження масштабної реформи середньої освіти, який триватиме 10 років. Щодо «компетентностей», запропонованих в Україні, прига-

Учасники конференції в Бухаресті, 09 листопада 2019 р.

дуємо: вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (якщо вона відрізняється від державної) та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки й технологій; інноваційність; екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; вміння навчатися впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей; культурна компетентність; підприємливість та фінансова грамотність.

У нас, у румунській системі освіти, вже працюється зі всіма ключовими європейськими компетенціями, які подібні до згаданих вище. Але, обмін досвідом між викладачами залишається корисним для обох держав.

В.Г.: Ви взагалі відстежуєте долі й кар'єри своїх студентів? Чи організовуються зустрічі випускників на рівні Вашого факультету?

Р.П.: Всі випускники розбігаються по всьому світу. У кожного є своя мета, стремління до кращого життя, до майбутньої професійної діяльності. Тож важко тримати зв'язок з випускниками факультету, але бувають моменти коли, все ж таки зустрічаємось на теренах освітньої діяльності як колеги-викладачі. Якщо студентська група є солідарна, а це рідко трапляється, то є намір, аби така зустріч відбулася бодай раз у житті. Але найчастіше завадою стає час, бо найважче для організатора вибрати день зустрічі, який би влаштував як не всіх, то бодай більшість випускників.

В.Г.: Чи відчуваєте Ви підтримку з боку голів філій СУР, повітових шкільних інспекторів у справі захоплення учнів поступати на відділення української мови та літератури? Яку конкретну пораду Ви могли б дати для збільшення кількості майбутніх студентів.

Р.П.: На це питання – тільки одна відповідь... Кінцевий вибір робить сам учень, тобто випускник, який вибирає свій шлях у житті. Звичайно, що СУР на чолі з депутатом головою Миколою-Мирославом Петрецьким, разом із Департаментом міжетнічних відносин, керівниками філій СУР, шкільними інспекторами та викладачами дбають про навчання українською мовою, про національну ідентичність, про зберігання українських звичаїв і традицій, активно сприяють розвитку української мови. Не забудьмо, що велику роль у збереженні ідентичності відіграє церква та сім'я. Але, врешті,

У кабінеті української мови в Бухарестському університеті

остаточний вибір, як сказано вище, робить молодий випускник. Можливо, що не всі українські випускники бажають обирати дидактичний шлях, а мріють стати інженерами, лікарями, адвокатами, веб-дизайнерами, менеджерами, програмістами, соціологами, прокурорами, юристами, автомеханіками, інструкторами по фітнесу, тренерами, і список можна продовжити... Враховуючи соціальні умови, молоде покоління орієнтується на різні види професій, які дають можливість забезпечити найкращий рівень життя. Бачите, не тільки в нашій країні постає проблема браку робочої сили, багато наших спеціалістів працюють в європейських державах, де рівень життя вищий. На мою думку, коли 6% внутрішнього валового продукту будуть виділені освіті, як передбачає закон, буде встановлена стратегія на довгий період і буде підтримуватись політично, незалежно, яка партія є при владі, і це стосується багатьох інших галузей, тоді можна сподіватись, що напрям буде процвітаючий для країни...

В.Г.: Готуючись до цього інтерв'ю, я дізнався із ЗМІ, що в Україні проводиться конкурс «Вчитель року». Чи не вважаєте Ви, що такий конкурс більше стимулював би і наших вчителів української мови?

Р.П.: Звичайно, тепер можна брати участь у різних закордонних конкурсах, симпозіумах, конференціях не тільки викладачам, а й навіть учням. Слід згадати, що під кінець 2021 року Посольство України в Румунії повідомило СУР щодо проведення з 7 січня до 20 лютого 2022 р. «XII Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка для учнів та студентів». Комісія з питань навчання, яку я очолюю, у свою чергу, посприяла поширенню інформації серед шкільних повітових інспекторатів у зонах, де викладається українська мова.

(Продовження на 25 с.)

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (LXXVII)

*Літературознавство. 27. Пропагування в Румунії
оригінального українськомовного романного жанру.*

*1. Умови його зародження та стильові авторські
підходи/трактування.*

(Продовження з № 334)

«Історія» оригінального українськомовного романного жанру в Румунії – небагата, але показова своїми художніми достоїнствами. Починається вона у 1974 році появою першого роману Михайла Небиляка «Лорана». Роком пізніше (1975) появився роман Корнелія Ірода «Передодень» (що згодом увійшов у його трилогію «Свято», яка переросла в тетралогію четвертим томом «Ворог мого ворога» (2022)). Трилогія «Свято» раніше появилася в перекладі на румунську мову – «Sărbătoarea» («Ajunul», «Dimineața», «Cu soarele în ochi»). У 1978 р. появився другий роман Михайла Небиляка «Любов до ближнього», перекладений на румунську мову випускницею українського бухарестського відділення Ліаною Іван-Гіля, дочкою румунського письменника Алеку Іван-Гіля (Myhailo Nebeleak, «Aproapelui dragoste», Kriterion, 1987, cu o prefață de Stelian Gruia), темою якого є люди, війна та життєві побивання. Незавершеними залишилися третій роман Небиляка «Сум весняних снігів», а збірка віршів румунською мовою «Заборонене кохання» вийшла уже після смерті автора. У 1978 р. появився роман Василя Кліма «Гора». У 1979 р. – роман Юрія Лукана «Терези» та своєрідний роман Ст. Ткачука «Нічия пора», у 1981 р. – роман Михайла Михайлюка «Не вір крику нічного птаха», у 1982 р. – другий роман Юрія Лукана «Не важко вбити крука», у 1983 р. – румунські романи Стеліана Ґруї Яцентюка «Calul negru» («Кінь вороний»), «Un an, o viața» («Один рік, одне життя»), «Printul Constantin» («Принц Константін»), 1984 р. – другий роман Корнелія Ірода «Ранок», а в 1985 р. – третій роман Юрія Лукана «Банальні ночі», у 1988 р. – роман Михайла Михайлюка «Міст без поруччя», перекладений на румунську мову Аспазією Реґуш-Сесерман (Myhailo Myhailiuk, «Pod fără balustradă». Traducere din limba ucraineană de Aspazia Reguș-Seserman. Editura «RCR Editorial». București, 2018), третій роман Корнелія Ірода «Сонце в очах», роман Павла Романюка «Неповернення», в 1997 р. романесе Павла Романюка «Сорочка Несуса». У 2014 р. появились (в «Нашому голосі») уривки з роману «Далина» Івана Ковача.

Традицію українськомовного романного жанру в Румунії продовжує Микола Корнищан друкуванням (у «Нашому голосі») уривків роману «Парадокс».

Почала друкувати своєрідний своєю «еквілібристичною» композиційною структурою роман «В понеділок після Фоминої неділі» Михаєла-Лариса Трайста-Іспас, але невідомо з яких причин гей давно перестала почергове його оприлюднення.

Стосовно культивування романного жанру в українській літературі Румунії слід відмітити щонайменше три показові аспекти: 1) «Чистий» романіст у нашій рідномовній літературі тільки один – Юрій Лукан. Решта авторів романів – це письменники, що творили у різній мірі поезію та малу прозу, а романами вони заявили про себе одним чи двома зразками, за винятком Корнелія Ірода, який надав цьому жанрові найбільшої уваги, поступово здійснивши суспільно-історичну панорамну фреску-трилогію, згодом тетралогію південнобуковинського села від передвоєнного часу до наших днів. 2) Уся українськомовна романна «продукція» тим чи іншим способом пов'язана з Другою світовою війною, наслідки якої спричинилися до суспільно-історичних перемін у житті народу чи певних регіонів, або відбилися у статусі та поведінці певної категорії персонажів. В інших романах події не прямо пов'язані з Другою світовою війною, вони (події) тільки розташовані у післявоєнному періоді, і відгуки війни становлять тільки відповідний «фон». 3) Українськомовні романісти – це випускники різних вузів, які посідають (за винятком наймолодших) багатий життєвий досвід, будучи обізнаними із романними здобутками румунської, європейської та світової літератур, з якими у різній мірі «пересікаються» у власних романних підходах.

Безпосередньо але своєрідно пов'язаний із Другою світовою війною перший українськомовний роман в Румунії – твір 1974 року Михайла Небиляка «Лорана», із екзотичним, оцінює Михайло Михайлюк, майже неземним ім'ям жінки як прекрасне і тендітне створіння з галереї жіночих образів романтиків минулого століття, якій навіює «якусь загадковість».

Цікаве й корисне літературознавцям Небилякове самооцінення «Лорани»: «вона («Лорана»), зізнався

автор молодшому другові, – богиня у порівнянні з «Любов'ю до ближнього».

Тема «Лорани» – це «роздоріжжя життя і смерті» (М. Михайлюк). У розробці теми Небиляк вміло й цілеспрямовано наставляє її (тему) на вертикальну (діахронічну історичну) «вісь»: батько головного героя «Лорани», викладач історії, помер у Першій світовій війні, брат Юрій, що супротивився німецькому й хортистському гнітові, командував загоном у партизанському марамороському рухові (= дійсний факт-основа романного конструкта Небиляка, потворчому внесений у твір – *І.Р.*), помер за часів Другої світової війни, «продовживши існування смерті у рідному домі», інший брат, Микола, лейтенант, перебуваючи на східному фронті, відпустив на волю полонених, за що військовий польовий суд засудив його до розстрілу. Прообразом Миколи послужив Небилякові епізод засудження на смерть за зраду Апостола Болоґи, героя роману «*Pădurea spânzuraților*» («Ліс повішених») румунського класика Лівіу Ребряну. Друг Миколи дуже подібний до чеського капітана австро-угорської армії Клапки із того ж роману Лівіу Ребряну.

Постать же Олександра Рони – це остання ланка ланцюга спричинених війною смертей членів його сім'ї, зовсім відмінно інтерпретована від решти попередніх смертей. Дана ланка своїм сюжетом «вкорінена» в реалії рідного села автора й, взагалі, марамороського краю, вона не копія подій, а творче їх втілення у романі: 1) прізвище головного героя роману *Рона* походить від назви авторового рідного села *Рона* (по-рум.*Rona de Sus*); 2) в основу роману лягли дійсні мараморосько-ронянські події: наприкінці Другої світової війни, точніше, в 1944 році, коли в північній Трансильванії, зокрема на Мараморощині, йшли бої за визволення цих територій з-під фашистсько-хортистського поневолення, Олександр Рона добровільно вступає у ряди Червоної армії, точніше у Четвертий український фронт, з яким продовжує воювати й після визволення рідного краю. Основою зображення Небиляком даного поступу Олександра Рони послужили дійсні історичні марамороські, зокрема українські, факти: поряд з прообразом Олександра Рони добровільно вступили в ряди Четвертого українського фронту й багато (сотні) інших вихідців із Вишньої Рони та інших марамороських українських (!) поселень. Цей факт висвітлили у своїй документованій студії румунські історики, точно вказуючи великі числа добровільно виступивших на фронт українців-добровольців, яких цілком заслужено автори студії називають «румунськими патріотами» («*patrioți români*»).

Протягом тривалого часу до смерті Лорани й загадкової смерті Олександра Рони (який під час сво-

го марення у кімнаті бачить, як «десятки дзеркал із шумом посипались, на розбите дзеркало впали великі краплі крові... А земля крутилася далі байдуже, байдуже...»), який, повернувшись із фронту, починає шукати Лорану, яка є єдиною ниткою, що в'яже його з життям, але вона залишилася десь далеко, поза границею (його) світу, як зізнається він своєму другові. Тривалі відшукування/співвідношення з Лораною зображені в ряді епізодів, відтворених приблизно, як в стилі Е. М. Ремарка (у романі «Ніч у Ліссабоні»), Е.Хемінґвея (в романі «За рікою в затінку дерев») чи румунського письменника Ал. Івасюка (в романі «Птахи»). Всіма співвідносинами Лорани з Олександром Роною автор, правдоподібно, хотів показати неможливість зближення між ними, неможливість здобуття бажаного щастя, що втілює філософську тему, потрактовану по-різному в різних історичних періодах авторами всесвітньої літератури. Проникливі відзначення стосовно Небилякового роману «Лорана» подає Тамара Носенко: «почасте надмірне модерне експериментування у царині форми, що принесло як певні здобутки (увага до психології героїв), так призвело і до деяких художніх втрат (помітна однолінійність у зображенні характерів та у вмотивованості вчинків і навіть доль героїв, послаблення каузальності у відтворенні подій і, зрештою, деяка «розмитість» епічної фабули)».

Проблематику Небилякового роману «Лорана» детального потрактував Михайло Михайлюк (Михайло Михайлюк, «Романи Михайла Небиляка» // «Обрії», 1984), належно представили її Михайло Гафія Трайста (Михайло Гафія Трайста, «Лорана» – перший роман в українській літературі Румунії» («Наш голос» № 278-279, 2017 р. – С. 16-18; № 280, 2017 р. – С. 14-16); Михайло Небиляк, «Палаючий колодязь» (Драматизація Михайла Гафії Трайсти уривку з роману «Лорана» («Наш голос» № 278-279, 2017 р. – С. – 34-36); Іван Семенюк («Перші українські письменники Румунії» // *Studia Linguistica*, випуск 5/2011. С. – 271), Іон Петровай (Ion Petrovai, «Multiculturalism în Țara Maramureșului – Valori culturale ucrainene» // *Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, Cluj Napoca*, 2007, pp. 179-187).

На ронянсько-марамороських історичних координатах значно зіркіше розташовано й належно «виструнчено» сюжет другого роману Михайла Небиляка «Любов до ближнього» (Критеріон, 1978), тема якого не настільки складна, як тема роману «Лорана», але вона цікава своїм уведенням у сферу моралі та етики показом двоякого ставлення романних протагоністів до суспільно-історичних явищ/подій, з якими вони стикаються.

(Продовження на 24 с.)

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (LXXVII)

(Продовження з 23 с.)

Виразниками двох суто протилежних поступів (спрощено можна оцінити – негативних і позитивних) виступають Андрій Лянчук, який після закінчення Другої світової війни, живучи зі совістю, обтяженою більшими чи меншими провинами (заподіяними за влади хортистів), старається приховувати їх і пристосовуватися до нових обставин гучними бенкетами та навіть хизуванням своїм умінням вийти «сухим з води», і його односелець Остап Підгірний, який уособлює позитивного героя, судді Лянчука, над яким після тривалої обсеції розправляється на полюванні, відчуваючись морально виправданим: на суді він заявляє, що «помстився за всіх тих, що постраждали від убивчої сили Андрія Лянчука».

Роман «Любов до ближнього» не позбавлений художніх достоїнств. Звернім увагу хоча б на те, як починається перша сторінка роману описом вічного спокою, в якому серце подорожнього б'є навально, наче годинникове цокання, що сповіщає хаос, який порушить сільський мир-супокій поставою Андрія Лянчука, несовісного індивідуума й підлогої слуги хортистів.

На довоєнних і післявоєнних історичних координатах розташовані румунські романи про південно-буковинський край Стеліана Ґруї Яцентюка, роман Ст. Ткачука «Нічия пора», роман Павла Романюка «Неповернення» (1981) та романи Юрія Лукана.

У своїх «Словах про побратимів» («Обрії», 1984), Степан Ткачук уважає Юрія Лукана «дивом з див» української літератури Румунії, правдоподібно, тому що уродженець сучавського села Калинешти-Єнаке, який після закінчення сільської семирічки, сігетської української педшколи та українського відділення Бухарестського університету (1960 р.), будучи призначеним викладати українську й російську мови у школі села Іпотешти Сучавського повіту, крім викладацької праці, розгорнув і плідну тривалу культурну діяльність власнозаснованими учнівськими гуртками, освоїв таємниці музичного мистецтва, складав пісні й друкував їх у «Новому віці», разом з Іваном Лібером склав «Збірник пісень» як додаток до підручника музики для шкіл українських поселень, а за літературну творчість взявся набагато пізніше від побратимів. Ступити на шлях літературної творчості спонукав його Михайло Михайлюк, який спостеріг у нього «жилку» письменницького обдарування – захоплену мистецьку розповідь життєвих фактів, спостережливості в його передачі визначальних деталей і вникнення в психологію героїв його розповідей, достовірних, серйозних, інколи і з гумористичною «підливкою».

Але від, сказати б, природних задатків і зачатків літературної творчості Юрій Лукан пройшов шлях «творчого страждання» (детально про це міг би розповісти «відкривач» Юрія Лукана Михайло Михайлюк), внаслідок чого появилися його романи «Терези» (1979), «Неважко крука вбити» (1982) і «Банальні ночі» (1985), які, відзначає Володимир Антофійчук, об'єднуються спільним ідейно-тематичним змістом, сюжетно-композиційною будовою, хронотопом, системою образів тощо, завдяки чому їх можна вважати трилогією. У першому романі трилогії «Терези» власним стилем потрактована зона південнобуковинського села, своєрідно зображена Стеліаном Ґруєю в його румунських романах «Printul Constantin» («Принц Константін», 1966), «Un an, o viață» («Один рік, одне життя») та Корнелієм Іродом у тетралогії «Свято» (1988-2022). Темою роману «Терези» Лукана є передвоєнне й повоєнне життя південнобуковинського села Зарінок, героїзація вчинків його жителів у смертельному двобойі з окупантами. В особі лейтенанта Бошкояну Лукан втілює героя, здатного на самопожертву в ім'я перемоги над ворогом.

Намагання детально зображати дійсність набуває іноді реалістично-натуралістичних відтінків, як плавання ворожих солдатів, що загинули у спиртному «плесі», посталому після чергового прострілювання підвальних бочок спирту перегонного заводу місцевого поміщика Прункула (села Марицеї).

Помітні деталізації наявні в описі святкового одягу жителів, в їх психологічних переживаннях та в зображенні трюхи в натуралістичному стилі традиційних парубочих побоїв на недільних танцях, які були традиційними у побуті й належно «смакованими» глядачами (на запитання якої-небудь селянки, чи її сусідка бачила те «видовисько», опитувана відповідала: «Була. Йой, ек файно си били!»). Звісно ж бо: згідно із народною естетикою, навіть і погані випадки/трафунки повинні бути бути «файними»). Ст. Ткачук звертав увагу і на деякі художні недоробки Юрія Лукана, а Володимир Антофійчук відзначає, що роман Лукана «нагадує радянські твори про партизанський рух (...), про винахідливість у бою (...), підкреслену масовість у мобілізації проти окупанта тощо».

Найповніше, неповторним стилем/почерком довоєнний та післявоєнний періоди зобразив південнобуковинський край Корнелій Ірод у своїй тетралогії «Свято». «Корнелій Ірод, – відзначає Володимир Антофійчук, – митець своєрідного стилю, особливої манери письма (...). Найвиразніше і найповніше (його) талант розкрився в трилогії/тетралогії «Свято». Характером епічного мислення, ліризмом оповіді цей твір близький до трилогії Михайла Стельмаха «Вели-

ка рідня» (Володимир Антофійчук, «Із книжкового потоку – 2019-2020»//«Наш голос» № 325, 2021 р. – С. 112).

За Тамарою Носенко (Тамара Носенко, «Проза Корнелія Ірода (Спостереження і розмисли)» //«Наш голос» № 300, 2019 р. – С. 13 і слідує), почергова поява романів тетралогії посіла першорядне значення в українській літературі Румунії, коли романний жанр ще перебував на стадії становлення. Тетралогія великою мірою тяжіє до зразків класичного епічного роману. У ній відтворено чималий історичний відрізок часу: передвоєнні 1930-і роки з їх людськими драмами, з соціальними та політичними конфліктами, складні, часом трагічні колізії Другої світової війни й нелегкі реалії повоєнного періоду (голод, насаджування нової політичної ідеології, земельна реформа, примусова колективізація тощо).

У тетралогії автор звернувся до так званої селянської теми землі. Цінним в її потрактуванні Іродом є те, що він єдиний у нашій літературі найповніше продемонстрував усьому румунському суспільству своєрідність способу життя, народних традицій, морально-етичних цінностей та ментальностей південнобуковинського українського села, вихідцем якого він (автор) є і з яким пов'язаний внутрішньою духовністю.

Стрижнем сюжету тетралогії є історія родини Ілаша та Івони Дорінів. Центральний персонаж Ілаш Дорін – яскрава постать українського селянина, пов-

нокровного, живого, психологічно вмотивованого, який уособлює одвічну проблему селянського життя – проблему землі, яка визначає спонукальні причини багатьох вчинків і думок героя, і який «сфокусував у собі характерні ознаки (...) суспільно-політичної дійсності» південнобуковинського села (Володимир Антофійчук; додаткову інформацію див. у статті Михайла Гафії Трайсти «Образ Ілаша Доріна у романі Корнелія Ірода «Сонце в очах»// «Наш голос» № 307, 2020 р. – С. 21-23).

У сфері морально-етичного осягання людини дуже виразно прозвучала також сюжетна лінія, пов'язана з життєвою лінією дружини Ілаша Доріна Івони, доля якої є втіленням теми «украденого щастя». Проникаючи в психологію героїні, Ірод розкриває драму втраченого кохання, драму проданої жінки, яка перетворилась у збайдужілу, егоїстичну, душевно й морально спустошену людину, для якої сенсом життя стали лише гроші й матеріальні статки (див. також статтю Михайла Гафії Трайсти «Образ Івони у романі «Передодень»// «Наш голос» № 308, 2020 р.– С. 18-19, і в наступних числах журналу).

У своїх романах тетралогії Корнелій Ірод розкриває й історію дітей Івони та Ілаша Дорінів (детальніше про це див. у статті Михайла Гафії Трайсти «Образ дітей Ілаша Доріна в трилогії «Свято»//«Наш голос» № 313, 2020 р.- С.-20-21; і в наступних числах журналу).

(Далі буде)

«Велику роль у збереженні ідентичності відіграють церква та сім'я»

(Продовження з 21 с.)

Маючи на увазі нещасні події, які зараз відбуваються в Україні, тобто напад Російської Федерації на незалежну державу, яка, на думку Росії, не має права вибрати свій демократичний напрям, тимчасово було зупинено організацію культурно-наукових заходів.

Але, слід згадати, що СУР організував та організує різні культурно-наукові події, у яких брали участь учні, викладачі й навіть директори шкіл, де викладається українська мова: «Конкурс найкращий учитель української мови» (2021 р.), «Найактивніший директор школи» (2022 р.), Конкурс декламування української поезії; а також тісно співпрацює з Міністерством освіти Румунії в питаннях організації та проведення Олімпіади з української мови, яка цього року пройшла в Тімішоарі.

В.Г.: Як редактор часопису «Вільне слово», що б Ви порекомендували вашим кореспондентам та

дописувачам і взагалі усім, хто пише до українськомовної періодики?

Р.П.: У першу чергу, натхнення, вміння цікаво писати про ті події, які вони висвітлюють, про наших українців, взагалі про нашу меншину. І не забувайте, що дуже важливим є спілкування з редакційним колективом для узгодження тематики та обсягу матеріалу, слідування за появою нових видань СУР й ознайомлення з уже опублікованими матеріалами. До викладачів-кореспондентів є прохання залучати до цієї роботи учнів, які виявляють нахил до письма, спонукати їх до публіцистичної та літературної роботи.

В.Г.: Шановний пане Романе Петрашук, щиро Вам дякую за інтерв'ю! Бажаю Вам здоров'я, сил, бадьорості, довгих років життя, радості від близьких і всього найкращого!

Р.П.: Навзаєм, пане Вікторе Григорчук, дякую і також бажаю Вам успіхів у вашій благородній діяльності!

Антонета КРАЙНІЧУК-КІДЕША

ІВАН КІДЕЩУК. АВТОРСЬКА НЕПОВТОРНІСТЬ У БЕЗМЕЖЖІ СПОДІВАНЬ

*Набридло бачити праву людину старцем,
Поганство – в оксамитах та розкошах,
Віру – товар, закон під прокляттям,
Гонор – голе злото, фальшиве.*

В. Шекспір

«У митців – різні долі: комусь судилося бути щасливим, комусь – нещасним у житті, одним – бути великими та незабутніми, іншим – меншими та забутими після смерті. Словом, комусь судилося бути, а комусь – не бути...»¹. Так починається стаття-розвідка І. Кідещука «Сильвестр Яричевський – невтомний співець «мрії-надії» і саме так можна окреслити основне авторське кредо митця. Уся письменницька та літературно-критична діяльність І. Кідещука зводиться до отого «судилося бути», бо не може він жити по-іншому, щоб не писати, не увіковічувати власні розбурхані чуття, збентежений внутрішній всесвіт у промовистих, гучних рядках. І не важливо про що йдеться – про оповідання та новели чи про численні статті-розвідки, – всюди відчувається неповторне авторське бачення призначення літератури та її значення в житті людини.

Як і будь-який митець, І. Кідещук, у першу чергу, репрезентує особистісне через творчість. В. Антофійчук у вступній статті «Поклик рідного слова» до книги *Клич висот* зазначає: «Власне літературна творчість Івана Кідещука паралельно розгорталася в трьох основних напрямках: малої прози, літературознавства і критики, публіцистики. [...] Естетичні принципи Івана Кідещука базуються на спадщині просвітництва й християнського гуманізму. Його літературні смаки багато в чому вироблялися під впливом творчості Івана Котляревського, Григорія

Квітки-Основ'яненка, Миколи Гоголя, Тараса Шевченка, Івана Франка, Михайла Коцюбинського, Василя Стефаника, Лесі Українки, Павла Тичини, Володимира Сосюри, Остапа Вишні та ін.»². Корифеї української літератури безумовно залишили відбиток на творчості І. Кідещука, та він зумів оригінально, навіть новаторськи переосмислити настанови досвідченіших і сформувати власний мистецький стиль із сотнями затаєних смислів.

І. Кідещук, черпаючи теми та ідеї зі щоденного досвіду, апробував ті епічні жанри, що дають змогу якнайкраще розкрити проблеми реального життя, – нарис, оповідання, новела, гумореска. Тематично проза І. Кідещука різноманітна та всеохопна. Жанри новели та оповідання, які до того ж часто ототожнюють, вимагали від автора дотримання певних жанрових ознак, як одноподійність, одноконфліктність, настанова на достовірність відтворюваного матеріалу життя³. Реалістичність своєї прози він і сам підкреслює, зокрема уточнюючи жанрову приналежність твору *Безхребетність* – життєвий сценарій. Змалювання перипетій буття пересічних людей здається не стільки спробою наблизити читача до персонажа, скільки намаганням зарадити, спільно відшукати вихід із складної ситуації.

У В. Антофійчука читаємо: «У прозі Івана Кідещука чимало автобіографічного, такого, що постало на основі різних фактів із його особистого життя і реалій посткомуністичної дійсності, яка принесла суспільно-політичні перетворення, а з ними різні й нерідко драматичні повороти в долях людей... [...] Багатьом із співвітчизників Івана Кідещука важко було ввійти в ритм нового життя, стати внутрішньо досконалішим, глибшим у виборі ціннісних орієнтацій. Безперечно,

¹ Кідещук І., *Клич висот: Проза, літературна критика, публіцистика* / Іван Кідещук; підг. тексту і вст. стаття В. Антофійчука. – Чернівці: Золоті литаври, 2011. – С. 145.

² Там само. – С. 8.

³ Галич О., *Теорія літератури: підручник* / Олександр Галич, Віталій Назарець, Євген Васильєв; за наук. ред. Олександра Галича. – 4-те вид., стереотип. – К.: Либідь, 2008. – С. 272.

що він це тяжко переживав, художньо узагальнюючи гострі життєві конфлікти й моделюючи можливі кращі шляхи їх розв'язання»⁴.

«Ритм нового життя» добре інтерпретує оповідання *Стережіться нуля!* (1991), присвячене проблемі приватизації на селі. Вона була новим і невідомим явищем, кожен сприймав її по-своєму. Автор використав цікавий прийом композиційної організації художнього твору – подієво-розповідну побудову, висвітливши в такий спосіб різні точки зору. Суть подієво-композиційної організації, за підручником О. Галича, «визначає те, що описувана у творі подія подається з різних (у світоглядному відношенні) точок зору, представлених різними суб'єктами розповіді (автором, розповідачем, оповідачем, героями-персонажами), від особи яких поперемінно ведеться розповідь. Така розповідна структура також має певний порядок, співвідношення окремих її елементів виступає як смислове»⁵.

Для кращого розкриття сюжету ареною для розповіді обрано сільські збори. Сенс приватизації, її ключові аспекти та грані І. Кідещук майстерно пояснює у характеристиці промови одного з героїв оповідання: «Промова Добреску, хоч і була довгою, все ж таки вабила чимось людей. Напевне, всім подобалося так часто чути слова: наші, наше, нам, нами. Бо справді все майно кооперативу було нашим, було зроблене нами, належало нам, біднякам, – нитка за ниткою, подумки погоджувався з оратором кожен з них. Вони чекали миті, коли цей «наш», якого чули й дотепер десятки років підряд, розколеться на дрібні кавалки і стане мій, твій, свій для кожного з них. Бо все було наше, а насправді нічого не мали: поля наші – тому символічно сіяли й збирали клаптик городу; хліба наші – а у млин тачкою та візками по мамалигу їздили; лампа Ілліча наша – тому в потемку дітей плекали, снідали й худобу годували; все добро наше – тому «рацію» нам дали, щоб не переїлися та шанували здоров'я»⁶. Наслідки приватизації також не забарилися. Як зазвичай реакція на все нове, вони були кардинально іншими, ніж очікувалося: «У селі готується розкол. Дехто хоче все розібрати. Корми

забрати, стайні пошматувати, бо то належить селу, людям. Так, це правда. Людям належить, але всім, не тільки хапунам! Кілька з них уже порозбирали найкращу худобу. З кіньми дома ночують у хліві, щоб ніхто не відбирав...»⁷. Оповідання І. Кідещука розкрило багато граней людської натури, темних і заздрісних, показало, що в незрозумілих і критичних ситуаціях люди здатні на необдумані, невластиві їм вчинки. Але якщо приватизація була хоч більш-менш зрозумілим явищем, то як бути з колективізацією?

У новелі *Любов чи підозра?* (1996) І. Кідещук продовжує розгортати полотно різних поведінкових реакцій у незвичних для особистості ситуаціях. Цього разу селянська драма розгортається на тлі колективізації. Автор обирає хронологічну форму подієвої композиційної організації твору, а точкою відліку стає кінець війни: «Зараз-таки після війни Михайло дозволив собі вийти поміж люди та зайнятися політикою. Він один із перших на селі вступив у компартію і всією душею сподівався, що разом з комуністами прийде нове життя, на яке біднота чекала з давніх-давен»⁸.

Концентричний тип сюжету, обраний для новели, передбачає з'єднання подій причинно-наслідковими зв'язками та сконцентрованість дії довкола однієї визначальної події, яка поставлена в центр сюжету і до якої прикута увага читача-реципієнта⁹. Послідовно ілюструючи кожен етап колективізації, І. Кідещук зображає життя всього села: «Перше завдання, яке їм належало спільно розв'язати, була аграрна реформа, або новий розподіл землі: для бідноти настав довгожданий час, коли від імущих відбирали землі й роздавали таким, як вони»¹⁰. Але й тут не все йшло гладко: «Розкол у лавах піонерів виник під час найбільшої революції села, зорієнтованої на соцзмагання, спільну обробку землі в колгоспах. Молоді компартійці запримітили, що від декого з них вимагають незрозумілого й загалом неможливого. Були такі, що не хотіли нікому віддавати свої батьківські й прадідівські землі»¹¹.

(Продовження на 28 с.)

⁴ Кідещук І., *Клич висот: Проза, літературна критика, публіцистика* / Іван Кідещук; підг. тексту і вст. стаття В. Антофійчука. – Чернівці : Золоті литаври, 2011. – С. 7.

⁵ Галич О., *Теорія літератури: підручник* / Олександр Галич, Віталій Назарець, Євген Васильєв; за наук. ред. Олександра Галича. – 4-те вид., стереотип. – К.: Либідь, 2008. – С. 244.

⁶ Кідещук І., *Клич висот: Проза, літературна критика, публіцистика* / Іван Кідещук; підг. тексту і вст. стаття В. Антофійчука. – Чернівці : Золоті литаври, 2011. – С. 27.

⁷ Там само. – С. 30.

⁸ Там само. – С. 48.

⁹ Галич О., *Теорія літератури: підручник* / Олександр Галич, Віталій Назарець, Євген Васильєв; за наук. ред. Олександра Галича. – 4-те вид., стереотип. – К.: Либідь, 2008. – С. 166.

¹⁰ Кідещук І., *Клич висот: Проза, літературна критика, публіцистика* / Іван Кідещук; підг. тексту і вст. стаття В. Антофійчука. – Чернівці : Золоті литаври, 2011. – С. 48.

¹¹ Там само. – С. 49.

ІВАН КІДЕЩУК. АВТОРСЬКА НЕПОВТОРНІСТЬ У БЕЗМЕЖЖІ СПОДІВАНЬ

(Продовження з 27 с.)

Важливо, що І. Кідещук доволі зрозуміло, без гіперболізації та нагромадження художніх засобів, розкриває перед читачем тодішні реалії, окреслюючи суспільну ситуацію: поділ села на табори, «партія ніколи не помиляється» та поява перших «класових ворогів», терапевтичні методи компартії: звільнення з посад, недовіра до партії, «два етапи майбутнього розвитку місцевості: заснування вільних товариств спільної обробки землі, знищення багатіїв та негайний вступ усіх селян до колгоспу»¹². Після всього приходиться і прогнозований висновок: «Післявоєнні роки, голод і посуха разом з першим колгоспом і молодією всемогутньою партією затягали селян у неймовірно злидні»¹³. Численні незрозумілості, різкі силувані зміни з обов'язковим переділом (а то й відбиранням) майна, наклепи та перевірки – все це викликало тільки спротив серед населення, а слово «колективізація» набувало негативної конотації. У важкій ситуації – між двох вогнів – опинився і один із головних героїв твору – Михайло: «Доводилося боротися із селом і людьми, щоб змінити їхні застарілі переконання, відірвати від індивідуальних земельних наділів і довести, що гуртом жити краще. [...] Шкода було бідному Михайлові віддавати землю. Але ж партія вимагала все в обмін на майбутнє дітей, їхню освіту. Тож землю – за освіту?! [...] Михайлів син за «двадцятку» поля став студентом університету, а інші, непоступливі, залишилися вдома коло сапи»¹⁴.

Селяни поступово ставали кооператорами, а зміни на краще залежали від трудоднів і колективної праці. Та життя продовжувалося, на його рух не могли вплинути навіть численні суспільні зміни. На зміну першопрохідцям прийшло друге покоління – син Михайла Янчик продовжив його справу: «Це була нова історія «золотої ери», нових часів, підкорених людиною, за словами партії, а така людина ніколи не потребує самозадоволення, постійно змушена боротися із власними помилками, щоб завжди бути чистою, досконалою...»¹⁵. На тлі життя двох поколінь автор намагався показати, що не було в ті часи кардинально чорного чи білого, люди вагалися, помилялися, пробували і знову вагалися. Бо ніхто не знав точного шляху до кращого життя, але всі прагнули його відшукати. Зрештою на Михайла, який вірно служив партії та її догмам більшу частину свого життя, звели наклеп і підозра впала на всю його сім'ю. А вже че-

рез кілька років «нове суспільство зі своїми класовими керівниками було відторгнуте самою історією»¹⁶. Завершилися і всі підозри, притихли наклепи. І хто знає, може, автор так хотів зобразити тлінність всього на перший погляд вічного, чи наголосити на важливості сімейних цінностей, адже робота чи покликання не замінять тепла близьких людей, які ніколи не віритимуть наклепам, чи показати, що кожному властиво помилятися, піддаватися власним ілюзіям. Як би не було, але І. Кідещуку вдалося простежити всі етапи колективізації крізь призму сприйняття людей, надавши їй відтінків особистої драми простої селянської сім'ї.

Наступний «ритм нового життя» пов'язаний із післяреволюційними часами. В оповіданні *Без надії сподівайся* (1996) зображено іронічну «історію бажань» службовця Миколи Олійника із звичайного містечка С, яку можна описати кількома словами: в погоні за легкими грішми. Твір вражає описом всіх реалій цього разу вже післяреволюційного містечка. Звичайно, що проблеми в ньому явно відрізняються від сільських: втрата роботи, закриття фабрик і підприємств, «лотерея щастя» і «...рік, коли всі готувалися до виборів, рік, коли всі інвестували купони-мільйони в акціонерні товариства...». Як тут не піддатися загальному психозу? Крім того, батькові п'яťох дітей із пристрасним бажанням розбагатіти й так нема чого втрачати. Доволі комічно І. Кідещук зображає, яким бачили щасливе майбутнє в родині Миколи – батько сподівається на сина, син – на батька¹⁷.

Назва оповідання *Без надії сподівайся* на перший погляд видається ремінісценцією із вірша Лесі Українки *Contra spem spero!* (*Без надії сподіваюсь!*), головною ідеєю якого є підняття духу та надії на те, що після чорної життєвої смуги обов'язково буде біла. Класичне визначення ремінісценції звучить так: різновид запозичення, притаєне (незадокументоване) посилення чи літературна цитата з неназваного джерела, своєрідна паралель до першотексту: вільне відтворення, варіація образу, подробиці вислову, ритмо-мелодійної конструкції, іншого мікроскладника в новому ідейно-художньому контексті¹⁸.

Якщо виходити із цього визначення, то можна зробити висновок, що автор прагнув створити певний емоційний тон (гумор чи сатира), у цьому випадку ремінісценція набуває не лише часткового, але й структуротвірного значення.

(Далі буде)

¹² Кідещук І., *Клич висот: Проза, літературна критика, публіцистика* / Іван Кідещук; підг. тексту і вст. стаття В. Антофійчука. – Чернівці : Золоті литаври, 2011. – С. 53-54.

¹³ Там само. – С. 52.

¹⁴ Там само. – С. 54-55.

¹⁵ Там само. – С. 67.

¹⁶ Там само. – С. 75.

¹⁷ Там само. – С. 43; 44.

¹⁸ ***Лексикон загального та порівняльного літературознавства / за ред. А. Волкова та ін. – Чернівці : Золоті литаври, 2001. – С. 475.

Микола КОРНИЩАН

А ЯКЩО ТО БУЛА ЕЛІЗА?

щовечора чужа жінка
відвідує мене в той самий час
дзвонить у двері та питає чи не пізнаю її

ні пані
відповідаю їй люб'язно
хоча й не знаю ким ви є
та хоча перестріваю вас регулярно
відколи ви з'явилися минулого тижня
уперше в моїм житті
клянусь що не бачив вас аніколи доти

але вона не вірить мені
ані тоді коли кажу їй що я не є
тим котрим вважає вона що я є
та ані коли завіряю її що хтось інший є
тим з ким вона мене плутає
коли наполягає щоби я їй сказав
ким гадаю іноді що вона є
щоби вимовив будь-що
тільки щоби зналась присутньою

... бо чи не так пане?
чи не так що і я повинна бути б кимсь?

може ти Еліза
дарую їй тільку надії та зазиваю досередини
уперш від коли з'явилася тут

а якщо я не та ким ти підозрюєш
що пригадуєш що була саме такою
якою продовжуєш вірити що була?

безперечно здаюсь
безсумнівно що може бути так що я
не маю рації
але коли ти тут
не гадаю що міг би вигадувати
все те на що вже дивлюсь
незалежно від твого соціального статусу
матеріального стану
віку зросту ваги
об'єму талії
та всякого іншого

а якщо я не Еліза
вважаєш що могла б бути кимось іншим?

Малюнок Василя СОКОЛЮКА

все що завгодно пані!
все що можна
та навіть і не можна прозирнути
при усяких обставинах
мов і при тій яка
належить моїй реальності
той факт що в мене
немає води вже більше чим рік
та ані неба нема десь зверху
а ти приходиш сюди та питаєш мене ким ти є
зокрема завжди в одній і тій же порі доби
коли дихаю тільки щоби вивчив
деградувати синизну що спалахує з глибин
це абстрагування що стає чимось безсумнівим
та майже вловимим
притримує мене живим
розумієш?

може що й тямлю
зізнається
та обіцяє що повернеться ще й завтра
якщо я примислю усе те що можна б згадати
допоки не взнаю ким є вона
та ким є той котрого підозріває що міг би бути мною
щодня
о 18:08
коли зазиваю її досередини
передчуваючи що вона є саме Елізою

Анна ТРАЙСТА-РУШТЬ

Війна

(Уривок з роману «Дикий рай»)

Замислився, і перед його очима розгорнулось зразу, мов на кіноплівці, його нелегке і невеселе дитинство, котре Іван усвідомив ще з неповних восьми років. Тоді жорстока війна забрала його батька. Скоро закрила й школу, котру він так любив, а вчителя, як і його батька, вислала на фронт. Потім – смерть сестрички, котру він доглядав і колисав, та котра через відсутність медикаментів і лікарів, бо і їх забрали кудись, померла на його руках, скоро після того, як мобілізували його батька. Пам'ятає дуже добре ті сумні дні у їхній сім'ї, де горе пригніздилось зразу, як павук біля мухи.

Коли відходив батько у невідомий небезпечний світ, вони із матір'ю, котра несла на руках двомісячну дитинку, провели його аж за межу, де біля дороги росли два дубки та й молода струнка осика. Посадив і другу там, коли народилось маля, Гафійка, але не знати чому деревце спочатку зазеленіло, а потім почало сохнути, хоч скільки не поливав його.

Батько взяв від матері сплячу дівчинку на руки і довго глядів на неї, а потім на зів'ялу осика, котра чомусь непокоїла його. Він тримався прадавнього звичаю слов'ян, котрі порівнювали життя із деревом, але тепер не хотів вірити у його значення... Коли відходив, пригорнув мовчки всіх до себе, заплакав у своїй душі, а потім звернувся до них:

– Василенко, – шептав він своїй дружині, – не трудися много і не змагайся через міру. Гадкуй лиш дітей і себе та молися й за мене. – А ти, Іванку, – звернувся він до старшого сина, – доки я вернуса, заступиш мене коло хижі, бо ти – старший. Будь послухляним, захищай вашу маму і твоїх братів! Будь мужчина! Добре?!

– Добре, нянюку! – відповів він гордо, хоч у його очах стояли сльози.

– Не журітса, пруйде й се. Даст Бог, та вернуса скоро... – підбадьорював він їх і самого себе. – Оставайте здорові!

– Іди здоровий та й вернуса здоровий! – відповіла йому вслід Василина.

Восени '44-го, коли зайшли руські, забрали їм качорика й молочну корову та закололи їх прямо перед хлівом, а потім зварили все у величезному котлі й за кілька днів з'їли їх до останньої кістки. Із комори забрали муку, бриндзу, сало, повидло, а із повниці¹ бараболю. Лишили бідну Василину із трьома дітьми майже без хліба. Шукали й по городу, бо знали, що люди під час воєн ховали припаси й закопували їх у землю, але не знайшли нічого, бо його батько разом із дідом, ще перед війною, коли засаджували лісок, у терновику, під самою межею, знайшли малу задимлену печеру, видовбану прямо у вапняку хтозна-коли.

– Дивиса, Петре, што туй! – сказав йому тоді дід Федур Чірібан.

– Што є, тестю? – прибіг скоро зацікавлений його зять Петро.

– Туй було штос. Іди принеси ломпаш² вадь факлю³, бо темно, але уважай аби не запримітила ні Василина, ані діти, бо хтозна...

– Може, там є запряаний⁴ якийсь котел із золотом та... – пожартував зять.

– Золота не буде, бо 'го уносили другі давно, може, тепер 500 году, або, може, й тисячу. Ми прийшли гей пузно, – відповів йому старий тим самим гумором, але увидиме, што туй було. Так што, май добре мовчати.

Петро Швидко побіг додому і приніс факел, котрим відганяли восени дикунів від кукурудзи, та запалив його, а потім зігнувшись, навколішки заліз у печеру.

– Уважай, Петре, аби не була дес якас пропасть або гадина. Боже, борони та сохрани!..

– Ні, не є нічо. Заходьте й ви!

– Туй було якесь житло або ліговище⁵, – сказав старий, оглядаючи уважно все навкруг.

– Удки знаєте?

– Дивиса, пуд⁶ закурений⁷. А туй із каменя білого учоплили⁸ стул.

¹ Повниця – льох, де зберігалась через зиму картопля, буряки, морква, ріпа, кислі огірки і капуста, яблука. (Означає повний підвал, а не пивниця, де трималось вино або пиво.) У давні часи рунянам зовсім були не під руку такі пивниці. Люди були бідні та рідко бувало, щоб хтось із них мав і повницю. Загрібали насінню бараболю «клочку» у яму на сухому місці, на городі, котру прикривали зверху соломкою, ґрунтом, а зверху сухим листям, аби не змерзла. Для споживи тримали ці припаси прямо у хаті, під ліжком, у якійсь круглій ямі, схожій

до котла, котру викопували і вимазували для такого діла, або у хліві, якщо було місця.

² Ломпаш – (від угор.) нафтовий ліхтарик.

³ Факля – факел.

⁴ Запряаний – захований.

⁵ Ліговище – лежанка.

⁶ Пуд – стеля.

⁷ Закурений – задимлений, почорнілий, загорений.

⁸ Учоплити – витесати, різьбити, змайструвати.

– Може, була якас капличка або келейка та закурилася уд свічок; навкруг була кар'єра та, може, люди і молилися, – припустив Петро і перехрестився.

– Не вірую. Дивися, туй клали ватри. Видиш – спудза⁹. А туй – якіс черепля уд якогос гирбаня, котре із проходом часу розпалоса саме.

– Може, люди туй пряталися¹⁰, коли нападали татари, ци, може, й опришки або якіс утіканці. Бог знає, што туй було... – припустив Петро.

– Або, може, й проживали, просто так, та урили туй домовство, бо дивися, який перед сеї печерки файний руний тапшан¹¹.

– Може, так і було, бо у прадавні часи люди перебували зими у печерах, курянках та землянках, як лилики¹²

– Як видко, туй хтос жив. Коли? І хто? Ніхто не годен¹³ знати! – підтвердив старий. – Але ся печерка ци зимарька нам стане в пригоді. Добра на повницю. Туй годен будь-што держати. Взимі не змерзне, а вліті не спліснявіє, бо туй – сухо і фрїшно¹⁴, – запропонував він.

– Але у нас є повниця пуд хижов. І ота не повна. На што нам другої, та ще так далеко уд обійстя? – переконував старого Петро Довган.

– Не думай!.. Говоритса межі людьми, што скоро настанут тяжкі часи. Світу не втямилоса із добром та хоче зла, війни й тяготи. Так што я змайструю невеличкі двері та оба прикладеме добре туй, аби не заходило нічо лиш туюльк луфт¹⁵. Засадиме навкруг курпиня та й брічітану¹⁶. А доки уросте, закриєме хашцов. Та й двері умастиме дегтьов аби са не світили та, били комус у очі¹⁷ і не погнили уд вошаді. Замаскуєме добре сесе місто, аби ніхто не думірявса¹⁸, што туй є. Але про се діло, поки што, нікому ані слова, а головно дітьом.

І правду мав дід Чірібан. Через короткий час вибухнула війна, і вони там заховали частину із

припасів, а головно зерно, пшоно, крупу, висівки для тварин, картоплю, яблука, шушениці, горіхи, жолудь і що завгодно, навіть одяг, вовну та ковдри. Ховали не тільки від солдатів, котрі голодували на фронті, бо такий був час, хто б вони не були, але й від різних злодіїв, ледарів та шахраїв, котрі у ті трудні часи розмножились, як воші у жебрака за ошийком.

Віра Барінова-Кулеба. *Родина ховається від вогню в часи війни*

Іван добре пам'ятав все. Бо у воєнні часи дід Чірібан тільки йому і його матері довірив та показав це тайне сховище, котре врятувало їх від голоду під час засухи й після того, коли відступили руські війська, котрі тоді влаштували свій табір у лісі, за Верьхом, недалеко від Лали та їхнього обійстя і котрі старались прогнати німців та їх союзників із цього краю.

О, Господи, трудні та сумнівні були тоді часи для всіх: і для тих, що воювали, і для тих, що залишились вдома. Не було кому косити, орати та засівати поля, бо не було ні мужчин, ні тварин, ані насіння. Війна все з'їла та забрала зі собою. Навіть і Шулима, Шлому, Лейбу, Хаїма, Вольфа,

Іціка і всіх євреїв та їх дітей із обидвох сіл, із котрими він дружив і грався, коли слала його мати до них із молоком, сметаною, сиром, яйцями, сушеними або свіжими грибами, яблуками чи волоськими й лісковими горіхами.

Носив їм і напиханих качок, а влітку гірких черешень, вишень, чорниць та навіть і лікувальних трав, котрими ті лікували свої недуги. А вони йому давали мила, сірників, цукру, рису, муки, гасу, цукерків, старий дитячий одяг і взуття та інше, що у ті часи було трудно добути. За це все торгували більш обміном та лиш тільки за качки й кури – грішми, котрими Петриха виплачувала плуг, косу або сільські податки, котрі у ті часи страшно піднялись і надулись, як опухлий чиряк.

⁹ Спудза – попіл. (Скорочено це слово походить від виразу «спід загореного.»)

¹⁰ Прятати – ховати, захистити.

¹¹ Тапшан – площадка, рівне підняте місце.

¹² Лилик – кажан.

¹³ Не годен – не може, не в силі.

¹⁴ Фрїшно – (із нім.) прохолодувати.

¹⁵ Луфт – (із нім.) повітря, протяг.

¹⁶ Брічітан – (із угор.) плющ.

¹⁷ Бити комус у очі – (місцевий вираз) притягати увагу, бути на виду.

¹⁸ Думірятись – здогадатись, здати собі справу.

Віргілій РИЦЬКО

Стежка

Жарке добруджанське літо. Спекса. Пора обідня. Байдуже спить під хатнім муром собака, ліниво жує корова, курка кудкудакаючи, проскочила подвір'ям і, сховавшись під виноградом, відразу замовкла.

Сиджу на призьбі. Оглядаю подвір'я. Чую, як мама грюкає в печі, порається коло кабиці – обід готує.

Почали жнива, а батько в шпиталі, ще місяць тому ліг. У таку пору тяжко знайти косаря. У того ще свій хліб у полі стоїть, іншому ніколи вгору глянути...

А дід Максим не відмовив.

Він часто заходив до батька. Посідають, бувало, на лаві, палять, не поспішаючи, цигарки, балакають.

Мама підходить до мене з кошничкою в руці. Коло нашого двору проходить стежка. По ній ходять у степ люди нашої слободи. Тому вона завжди втоптана й ніколи не заростає. Стежка нагадує мені про дитинство. Минаю подвір'я і стежкою направляюся в поле. Несу дідові Максимові обід.

– Та гляди, довго не барися, бо мені до шпиталю... – вже на стежці почув голос матері. А стежка десь між житами та пшеницями заплутується, то перекотиполе обминає, то куц терня оббіже, і так біжить, біжить... Пшениці й жита високі та густі. Над головою колосся дзвонить. Коники дзирчать.

Я в коротких штанцях, жовтуватій сорочці, а на голові – великий солом'яний капелюх.

Аж геть, далеко, і дід Максим стоїть серед поля і раз по раз змахує косою.

– Діду, я вам обід приніс, – ще здалека гукаю весело.

– А, русявий мій милий. Молодець, що приніс. Покіс закінчу й обідати будемо. Підожди трішечки.

Минулого літа відпустку я провів удома. Тихими ранками косив траву. Вдень купався в Дунаї, ловив рибу. Ходив у поле.

Якось одного дня мати каже:

– Бери, Грицю, косу, треба пшеницю скосити дідові Максимові. Нездужає він, заслаб.

Під обід чимало покосів лежало на дідовій ниві. Пахне стернею. Стою. Слухаю коників.

– Дядьку, я вам обід приніс ...

Маленький хлопчина стоїть на стежці. У коротеньких штанцях, жовтуватій сорочці й у великому солом'яному капелюсі, з-під якого визирають хитрючі голубі очі.

Літературно-культурний календар „Нашого голосу”

ЧЕРВЕНЬ

2 червня

• 44 роки від дня народження Людмили Дорош (1978 р.) – української письменниці, головного редактора дитячого журналу «Дзвоник».

4 червня

• 80 років від дня народження Івана Арделяна (1942-2021) – українського поета, публіциста, д-ра фізичних наук, унів. проф. Клузького університету ім. Бабеша-Бойоя.

15 червня

• 57 років від дня народження Михайла Гафії Трайсти (1965) – українського письменника, пе-

рекладача, публіциста, редактора літературно-культурного журналу українських письменників Румунії «Наш голос».

22 червня

• 88 років від дня народження Івана Шмуляка (1934-1999) – українського письменника, учителя.

29 червня

• 77 років від дня народження Івана Кідещука (1945-2022) – українського письменника, публіциста, викладача.

Корнелій ІРОД

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

(Уривок з роману)

(Продовження з № 335)

6.

Останнім часом Аспазія була майже постійно сумною, Ілаш та Івона вважали, що це через смерть її брата. Певна річ, що Михайлова смерть сильно вразила її душу, бо Аспазія любила його й доглядала уважно й віддано, але була й інша причина суму дівчини. Вона знала, що у Златні свято березуть заборону женитися або віддаватися раніше року від смерті когось близького – тата-мама, брата-сестри, діда-баби, а то й двоюрідних брата й сестри. І Аспазія була певна, що її батьки не порушать цю заборону, та й вона не бажала цього. Але, іншими словами, Михайлова смерть відклала її весілля щонайменше на один рік. Вона не наважувалася розмовляти ні з ким про це, навіть з Чезаром. Спробує завести бесіду хіба що зі своїм татом, котрий був не лише її найкращим другом, а перш за все – найближчою її душі людиною. Та поки що Ілаш був сердитий через коней.

– Оцей Кишка водно наполягає, щоб я привів коні назад до колективу, – скаржився Ілаш, що голова колективного господарства дорікає йому, що він нібито пішов підкувати коні, після чого повів їх додому, а не до колективу. – Доведе він мене до того, що одного дня дам йому по писку. Таж то мої коні! Чим мені орати свою землю? Хіба я маю два трактори, як у них? Ну, покажу я йому!

Ситуація Дорінів була щонайменше дивною. Ілаш та Івона не були в той же час членами златнянського колективного господарства «7 Листопада», в тому розумінні, що при його заснуванні Доріни не числилися між тими, котрі записалися в колектив, але через якийсь час тиск став нестерпним, і вони записали оту фальчу, що вже була записана в «товарашії», і ще дві, що в лузі – піщані й малородючі. Інші чотири фальчі зберегли під приводом, що ніби продали ту землю. А тому для них коні були вкрай необхідні. Оскільки разом із землею здали в колектив і устаткування, прийшлося пристарати інше. Плуг

та борону скував їм батько Тодер. Члени комісії, котрі забрали в них коні, вози, сани й інше сільськогосподарське знаряддя, не взяли й колісницю, бо була накрита соломкою. Отже, колісниця знадобиться, але здалось би Дорінам й інше: приміром, сівалка, січкаря,

віялка, які полегшили б їм працю, бо для двох корів, кількох овець, трьох поросят і пари коней січкаря, безперечно, була б дуже корисною: нею посічеш швидко будь-що і вже маєш корм для тварин.

Можливо, що натиск місцевих властей, зокрема Івасюка на Ілаша трохи спав і полегшився, певне, й завдяки Чезарові Крачуно, котрого Івасюк любив, як рідного сина, і, оскільки молодий міліціонер не вдовзі стане Ілашевим зятем, голова народної ради заплющував очі й не помічав деяких речей, власне, не хотів помічати, як, скажімо, отих чотирьох фальчів. Було дивно, що Ілаш та Івона продовжують обробляти ту землю, котру нібито продали, а Ілашеве пояснення, що вони домовилися із новим власником того поля «обробляти землю наспів¹», здавалося шите білими нитками. Але Івасюк прикидався, що пояснення задовільне, розуміється, заради Чезара, бо якщо Доріни будуть заможною сім'єю, то житиметься непогано і їхньому зятеві. Івасюкове почуття любові до Чезара могло б здатися комусь дивним. Але воно мало серйозне пояснення: Івасюк теж виріс бідованою сиротою, тому його ставлення до молодого міліціонера було прихильним із самого початку, коли довідався, що його дитинство минуло в дитячому будинку для сиріт.

Щодо Аспазійного незадоволення, то Ілаш також знайшов правильний вихід. Перш за все, пішов до Івасюка поговорити, як то між мужчинами, щодо Аспазії та Чезара. Як, мабуть, відомо й голові народної ради, сказав йому Ілаш, молоді віддавна люблять одне одного, і, щоб не стали баби пліткувати, він вважає, що їм пора побратися. Але поки що все оформиться тільки в народній раді, бо після смерті Михайла про весілля як таке ще й мови не може бути. Аж через рік буде і весілля, і музика, і весела забава.

– Ви правильно подумали, бадіку Ілаше, – щиро зрадів Івасюк, почувши його слова. – Хай вони зараз таки їдуть до Сучави й зроблять необхідні медичні аналізи. Я згідний.

(Продовження на 34 с.)

¹ Наспів – ділити урожай пополам між власником землі й тим, котрий її обробляє.

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

(Продовження з 33 с.)

Це мене радує, бо виджу, як зітхає Чезар уже стільки часу в нашій приймальній і жде цього дня. Але без шлюбу в церкві, бадіку Ілаше, і кажу це вам не як секретар парткому. Бо якби Чезар був цивільним, я міг би вдавати, що нічого не знаю... А так, хлопця викинуть з міліції, і що тоді?.. Бо веселитися будемо, як ви кажете, нарік – буде й на це час, ні?

– Правда... – погодився Ілаш, але не сказав, що задумав робити.

– А ви поверніть до посту й порадуйте Чезара цією хорошою вісткою.

– Піде моя дочка та скаже – буде радість обом.

Дома Ілаш розказав Івоні й Аспазії, як домовився він з Івасюком. Дівчина скочила, стала радісно тупцювати й підбігла цілувати свого тата, але Івона не дала:

– Ану не штрикай, як коза! – далі повернулася до Ілаша: – То як, старий? Без шлюбу в церкві?! Хто таке видів? Я й чути не хочу! Якою буде така сім'я, котра... Засоромимось навіки перед людьми! Хіба ми покаїти², чи що?

– Та вже мовчи, жінко! Розтринькалася, як терлиця. Почекай, най докажу, що мав-сми казати.

Івона щось промимрила, кинула Ілашеві злий погляд, але замовкла.

– Ось так, – заговорив знову Ілаш. – Іди, доцю, до Чезара і скажи, що завтра поїдете до Сучави, здасте кров та інше, де треба, і через якийсь тиждень оформите потрібне в народній раді. А в наступну неділю я запряжу коні до воза, сядемо з усіма й поїдемо до монастиря – до Святого Івана або до Мітокул Драгомірней і попросимо там панотця, щоб повінчав вас. Але потім, певна річ, обов'язково тримати язик за зубами, щоби не довідався хтось. Ніхто не повинен знати. Зрозуміло? – запитав Ілаш і подивився головно на Івону. – Інакше, Чезара викинуть з роботи!

– А не міг ти, діду, так говорити з самого початку? А не...

– Бо годі слово вимовити через твій рот!

Аспазія вже не чекала, щоб Ілаш сказав їй удруге, і поквапилася до міліції. Чезар щось писав за своїм

робочим столом, а старшина Васілаке читав газету за своїм.

– Чезаре, прибула твоя люба, – заявив старшина, склав газету, підвівся й посміхнувся значуще. – Іду до буфету купити цигарок і на пів години залишаю вас самих, голубчики.

– Комендант не курить, – сказав Чезар після відходу Васілакія, – але в буфеті подобається йому рум...

Аспазія не звернула на те уваги й поспішила розповісти нареченому про татову пропозицію. Хоч у приміщенні були тільки вони, дівчина говорила пошепки, весь час поглипуючи довкола. Вислухавши уважно сказане Аспазією, Чезар обняв її, поцілував і сказав весело:

– Чудово! Поїдемо до Сучави таки завтра, а водночас я понесу в начальство і звіт. Зараз допишу. Зазвичай несе звіт шеф, але розповім йому, в чому річ, і я певний, що товариш Васілаке погодиться на мою пропозицію.

– Але про наше вінчання в монастирі не говори йому...

Чезар засміявся й знову обняв її.

– Та же не буду йому зізнаватися про таке! Це ж сімейний секрет, ні? – поцілував він Аспазію.

– Я така щаслива, що нарешті...

Чезар зацілував її останні слова і сказав:

– А завтра в Сучаві, крім медичних аналізів, зробимо ще щось! – весело заявив Чезар. – Замовами княгині білу шовкову сукню, серпанок, вінець і що ще потрібно, порадять нам у магазині, вони повинні знати, бо не будеш вінчатися в щоденній сукні, ні? А я маю анцуг темного кольору – підходить на такий надзвичайний для нас день.

Аспазія раділа й схоплювала кожне його слово. Зашарівшись від емоцій, вона поцілувала Чезара, потім взяла його за руку і сказала серйозно:

– А відтак прийдеш жити до нас, ні?

Увечері, коли засіли до столу, Ілаш, помолившись, замовк на хвилину, після чого сказав Івоні:

– Іди, жінко, та принеси з комори пляшку самогонки – вип'ємо порційку.

– Ти, діду, виджу, унадився...

– За добру вістку, яку приніс я вам, варто випити. Іди ти, доцю, бо твоя мама...

– Та піду я, – огризнулася Івона, – але спершу хочу почути ту твою добру звістку.

– Так, є в мене хороша звістка. Голова народної ради сказав Кишці, щоб залишив нам коні, бо потрібні вони й народній раді, в тому розумінні, ніби я возитиму ними їм дрова та інше.

² **Покаїти** – послідовники баптистського віровчення.

– Ади! А ти що, вже Оглоном став, аби бути слугою в них?!

– Не говори, Іво', дурниці! Ти не розумієш, що Івасюк сказав лиш так, аби заткати дурному Кишці рот? Ну, йди принеси горілки.

– А якщо він таки заставить тебе бути в них візником, га? Знаю я оцих! Не доста уморює тебе робота в тому колективі? А після того зможеш ще обробляти й наше поле?

– Того, що ти мотаєш і розмотуєш у своїй голові, ніколи не станеться! Хай лиш кладеться він зі мною! Ну, йди вже за тією самогонкою!

А щодо монастиря Ілаш змінив свій план. Не поїдуть вони до сучавського Івана Святого і не до Мітокул Драгомірней, бо обидва монастирі надто близько, і може статися так, що зустрінуть там когось зі Златни. І тому підуть кудись далше, до Путни або до Молдовіци. Але до обох важко доїхати возом через досить велику відстань, через що Ілаш вибрав Молдовіцу, куди поїдуть поїздом.

– Віорел батька Тодера повезе нас нашим возом на вокзал, і теж він ждатиме нас, коли ми повернемося. Також попросив я його, щоб доглядав наших коней, скільки часу не буде нас, аби їх годував і напоював.

Для цієї подорожі всі підготувалися, як слід. Аспазія і Чезар уклали в його місткий чемодан білу сукню, вінець і серпанок молоді, а також Чезарову білу сорочку і краватку, бо темно-синій костюм одягне ще з дому. Івона та Аспазія спекли книші, запекли дві курки, а Ілаш вибрав з комори пляшку найкращої самогонки, перегнаної двічі й приправленої м'ятою, щоб анітрохи не тхнула буряком.

Аспазія прибрала заздалегідь у колишній Михайловій кімнаті, в якій запропонував Ілаш, щоб жила молода пара. Аспазія винесла з кімнати «дірку» та відро й понесла в шопу, далі змила підлогу золою, а вкінці спорожнила з матраца солону й наповнила свіжою житньою. Івона застелила ліжко молодих новою білизною, здавна приготовленою для дочок, коли вийдуть заміж: льняні простирадла, подушки, наповнені гусячим пухом, і два макати – один

льняний, літній, і другий – вовняний для холодніших ночей, а також ковдру.

Ілаш дивився на Івону й дивувався, з якою охотою готує вона все для прибуття зятя в їхню сім'ю; він був переконаний, що в певній мірі це завдячується Чезарові, котрий попросив у Івони дозволу називати її мамою. «Я був сиротою, – сказав він їй, – а віднині матиму вас. Отже, цілую руку, мамо!» І таки поцілував їй руку. Це, безперечно, втішило Івону, але симпатизувала вона Чезарові й завдяки військовій формі, яка пригадувала їй Лаврентія Орестовича; пригадувала з болем, але й з ледь тліючою надією... Само собою, що ніхто того не підозрівав. То правда, що Івона іноді згадувала свої молоді літа, і ті хвилини були завжди освітлені милим образом Лаврентія Орестовича. Петро давно вже не появлявся в її думках, він зник з Івониної душі в момент, коли вона довідалася, що саме він побив так безпощадно її хлопців, але і в село він давно не приходив. Зате в Івониних роздумах і в її надіях залишився той, котрий обіцяв їй повернутися... Іноді Івона була свідомо, що вона марно надіється, але... А тепер Чезарів мундир, хоч і відмінний кольором, пробудив у її душі оту ще тліючу надію.

Коли після цивільного одруження в урочистому залі народної ради Ілаш пригостив присутніх закускою і чаркою самогонки, Чезар сказав Івасюкові й Васілакієві, що, оскільки молодій парі ще не годиться їхати у медовий місяць, а тільки через рік, вже після весілля, тепер просить у них дозволу поїхати на два дні з Аспазією, в неділю і в понеділок, до Сучави або до Радівців.

Івасюк саме підняв чарку, щоб віншувати молоду пару, а почувши Чезарове прохання, повернувся у бік Васілакія:

– Я гадаю, що твій шеф згідний, бо коли ні, дам я йому розпорядження, щоб був згідний! Ге-ге-ге...

– Я дозволяю, чому ж ні? – сказав старшина. – Бо, згідно з законом, у таких випадках він має право на три вихідні.

– Ти чув, Чезарку? – поплескав його Івасюк по плечі. – Так що візьми свою молоду, і їдьте кудись не на два, а на три дні.

Наступного дня Віорел повіз їх на вокзал до поїзда, що відправлявся о п'ятій ранку.

(Далі буде)

Малюнок Василя СОКОЛЮКА

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ПРИГОДИ ХОРОБРОГО ОПРИШКА ГРИГОРІЯ ПІНТІ

(Повість)

(Продовження з № 334)

6. У ГОСТЯХ В НОДЬ ГАБОРА

Розлючений, осоромлений перед людьми, з роздертою сорочкою та спиною, закривавленою від власної нагайки, якою його вгостив Григор Пінтя, Нодь Габор, то дико виючи від злості, то жалібно скиглячи від болю, повертався пішки додому, бо «розбійник вкрав його коня».

– Ой не забуду я тобі, голубчику, ой не забуду! Живцем лупити буду, рани солитиму! Повішу власними руками!... – грозив кулаком у бік, куди поскакав Григор на його коні.

– Що з тобою, Габоре? – сплеснула руками його дружина Ержія.

Габор щось гаркнув і подався до кухні, де перекинув одну за іншою аж три чарки дереновки¹, після чого послав за військовим фельдшером та плутоньєром² жандармів – паном Емеріком.

– Зловіть його, пане Емерік, зловіть, я вам таку гостину влаштую, що вовік не забудете, і заплачу вам добре! Ось я вам таки тепер заплачу, – піднявся з ліжка Габор.

– Не треба, не треба, сидіть спокійно, пане Нодь!

– Як я можу сидіти спокійно, коли він мене перед людьми осоромив, нагайкою по спині бив, а ще й коня вкрав, як я можу сидіти спокійно?

– А хто він такий? – поцікавився плутоньєр Емерік.

– А хто його знає? Пройдисвіт якийсь! Розбійник! Злодій! Головоріз! Треба його зловити! Негайно спіймайте, а потім...

– Заспокойтесь, пане Нодь, заспокойтесь, ми його спіймаємо, не переживайте.

– Та хіба я можу бути спокійним, коли він мене... образив, побив, обікрав... Спіймайте його! – вибухнув плачем Нодь Габор.

– Ви знаєте його, коли-небудь бачили, зустрічали? – поцікавився плутоньєр.

– Та чорт його знає! Я не знаю його! Ні не бачив, ні не зустрічав до сьогодні, коли він мене... – заривав, ще гірше Нодь Габор.

– Як виглядає?

– Виглядає, як розбійник: високий, потужний, кучерявий, з чорним довгим волоссям, з чорними вусами – чистий розбійник, а очі в нього палали вогнем. А ви ліпше Мару запитайте! Так, так, запитайте, випитайте, закрийте у темну, вона його знає. Він її наречений, він до неї прийшов, і мене осоромив, побив і коня вкрав! Спіймайте його, спіймайте, а я повішу його, за ребро повішу!

– Спіймаємо, пане Нодь, спіймаємо, тільки заспокойтесь.

– Як я можу бути спокійним, коли він мене... – белькотів Нодь Габор.

* * *

– Диви стара, аж воно молоде та дурне й не хоче видати планетника³, то хоч ти змилуйся над своєю долею, та скажи хто він, звідки він, – то кричав то благав Докію жандарм Бейло.

– Не знаємо його, пане жандарю! Звідки нам його знати?... Адже він нетутешній, ніхто його не знає...

– Ти, може, не знаєш, а ось твоя дівуля знає, він до неї приходив, якщо була б не знала його, то він не сунув би свого носа в чужі діла...

– Не знаю його, паночку, клянусь, що не знаю його!

– Ну, ну, може, ти забула...

– Не забула, паночку, а ніколи не виділа його...

– Ну посидите ще кілька днів, то згадаєте, хто він і звідки, – скрикнув Бейло.

– Та можете нас закрити навіки, як його не знаємо, то й згадати не зможемо – розплакалась Докія.

– Ну, ну, побачимо! – гримнув дверима жандарм.

Докія і благала дочку, і сварила, і випитувала:

– Мабуть, ти знаєш хто він такий? Скажи, Маро, бо вони нас тут замучать на смерть.

– Не знаю, мамо, бігме, не знаю, не бачила його жодного разу. Він так несподівано появився, наче з-під землі...

– Ліпше б і не появлявся, – зітхнула Докія.

Марі не сподобались материні слова: «Ади, він заступився за мене, відібрав від Нодя нашу корову, а мати...». Мара не видала б його нізащо у світі. Вона чула тоді, на толоці, від людей, що парубок зі села Будешти і зветь його Григор Пінтя.

¹ Деренівка – горілка з дерену.

² Плутоньєр – старшина.

³ Планетник – нечистий, демон.

* * *

Нодь Габор кожного року на Волоську Велику Марію⁴ святкував свій день народження, на який запрошував усіх своїх друзів, сігетських чиновників та різних начальників, одним словом, самих високих осіб.

І цього разу в саду Нодя під вечір за довгим столом під великою крислатою черешнею зібрались біля двадцяти гостей, самі фішкариші⁵, нотариші⁶, анджінірі⁷ та оціфірі⁸.

Ранком приходив сам бирув⁹ і подарував йому швейцарського годинника зі золотими ретязами¹⁰.

Нодь радувався гостям і подбав, щоб на гостині було всього досхочу. Гості їли, пили, і раз від разу піднімали тост за здоров'я пана Габора Нодя, його дружини та тринадцятирічного сина-гімназиста.

«Віват! Віват! Віват!» – лунали голоси напів'яної сигітської аристократії.

Коли панство замовкло на мить після горлання «віватів», наче грім з неба покотився грізний голос:

– Доброго вечора, панове!

Гості подивились згорда на новоприбулого парубка, бо, бач, він не був зодягнений по-мадярськи, тобто по-панськи. «Якийсь селяк!» – подумали, але бач який сміливий. Вклонився таким голосом наче він їм рівня.

– Раді гостям? – таким самим сміливим і грізним голосом запитав парубок.

Не відповів ніхто, тільки Нодь Габор зловився рукою за серце і перелякано щось булькотів, белькотів, але ніхто не міг зрозуміти що саме.

– Що з вами, пане Нодь? – запитав котрийсь із гостей.

– Він весь зблід!

– Вам зле? Біжіть за лікарем... Лікаря скоро...

– Води подайте йому!

– Вина!

– Хай полежить трішки!

– Може, ви удавились кісткою?

– Може, сьорбнули гарячого борщу?

– Н-н-ні, ні... це він! Це він! – вказав переляканий

Нодь рукою на парубка.

– Хто? – питало панство, не розуміючи нічого.

– Він!... Отой!... Саме той!... – белькотів Нодь.

– Котрий?

– Про що ви, пане Нодь?

– В'яжіть його! Арештуйте! Стріляєте! Це він... Він!... Він!...

– Хто він?

– Саме той, що мене осоромив, побив і обікрав!..

– Так, це я, пане Нодь! Дозвольте представитись – Григор Пінтя зі села Будешти – син королівського офіцера – капітана Штефана Пінті!

– Пінтя Розбійник?! – шепнув котрийсь із гостей.

– Пінтя Хоробрий... – зітхнула молода пані.

– Син королівського офіцера? – здивувався інший гість.

– В'яжіть його! Арештуйте! Стріляєте! Це він... Він!.. Він!.. Ловіть його, пане Емерік!

– Заспокойтесь, пане Нодь!

– Я теж раджу вам заспокоїтись, – посміхнувся Григор. – Ваш син Людовік з моїми друзями. Я впевнений, що ви любите свого сина, чи не так?

– Людовіку, синку! – скрикнула пані Нодь і подалась з криком до хати.

– Людовік?! – сплеснув рукам Габор.

– Нема його в кімнаті, ой, дитино моя мила... – почувся з хати голос пані Нодь.

– Де мій син? В'яжіть його! Арештуйте! Стріляєте!

– Не трапиться нічого з вашим сином, повернеться живим-здоровим, – запевнив його Григор.

– Коли, навіщо ти викрав його?

– Ви знайдете вашого сина завтра ранком, в шугетацькій корчмі, але спочатку ви попросите пана Емеріка, щоб відпустив вдову Докію та її дочку Мару... Даремно ви посадили їх. Мара мене дотоді не бачила ніколи.

– Пане Емерік, відпустіть їх, відпустіть, – вибігла з хати заплакана пані.

– Гаразд! – погодився старшина жандармів.

– А тепер, пане Нодь, я вип'ю за ваше здоров'я, і надіюсь, що ми більше ніколи не зустрінємось, – підняв Григор келих з вином і випив до дна.

(Далі буде)

Оленюк Ярема. Син Карпат

⁴ Волоська Велика Марія – Успіння Богородиці (15 серпня за юліянським календарем).

⁵ Фішкариш – адвокат.

⁶ Нотариш – нотаріус.

⁷ Анджінір – інженер.

⁸ Оціфір – офіцер.

⁹ Бирув – мер.

¹⁰ Ретязи – ланцюжки.

Володимир АНТОФІЙЧУК

ГІРЧИЧНЕ ЗЕРНЯ

Оповіді про основи християнського віровчення

(Продовження з № 335)

П'ЯТЬ ХЛІБИН І ДВІ РИБИНИ ДЛЯ ТИСЯЧ ГОЛОДНИХ

...були бо вони, немов вівці, що пастуха не мають.

Марко, 6: 34

Ісус з учнями причалив до берега Галилейського озера, щоби після тривалої мандрівки трохи відпочити. Але дуже багато людей, довідавшись, що сюди прибув Христос, поспішили до нього. Вони хотіли почути його слово і зцілитися від хвороб. І коли Ісус "побачив силу народу – і змилосердився над ними, були бо вони, немов вівці, що пастуха не мають. І він навчав їх чимало" (Марко, 6: 34). Вівці без пастуха – це крилатий біблійний вислів, яким характеризується народ, що опинився без свого правителя, поведиря чи духовного наставника.

Швидко минув день і настав вечір. Але люди не розходилися. Це дуже стривожило учнів. Тому вони звернулися до Ісуса:

– Учителю! Місце тут безлюдне, а час уже пізній. Відпусти людей! Хай вони підуть в найближчі поселення і куплять собі їжу.

– Людям не треба кудись іти, ви дайте їм їсти, – звелів Ісус.

Однак Пилип з тим не погодився:

– Їм і на двісті динаріїв не вистачить хліба, щоб кожному з них хоч трохи дісталось.

Ісус попросив, щоб учні пішли подивитися, скільки є хліба. Невдовзі Андрій повідомив:

– Тут є один хлопець, який має п'ять хлібин ячмінних і дві риби. Але що того на стільки люду?

Тоді Ісус звелів учням посадити людей по сто і п'ятдесят осіб. Відтак він узяв п'ять хлібин і дві рибини і, глянувши на небо, поблагословив їх, розламав і дав учням, щоб вони роздали людям.

Усі їли і вгамували голод. А Ісус сказав:

– Зберіть рештки їжі, щоби нічого не пропало.

Учні зібрали все, що залишилося, і наповнили ним дванадцять кошиків. Так Ісус Христос п'ятьма хлібинами і двома рибинами нагодував п'ять тисяч чоловіків, не рахуючи жінок і дітей.

ІСУС ІДЕ ПО ВОДІ

Маловіре, чому ти засумнівався?

Матеї, 14: 31

Після чудесного нагодування народу Ісус відправив учнів човном на протилежний берег Галилейського озера, а сам почав відпускати людей, які прийшли до нього здалеку. Деякі заночували просто неба, а інші – відправилися до сусідніх поселень.

Наставала ніч. Ісус Христос зійшов на гору, щоби помолитися своєму Небесному Отцеві. Учні пропливли вже половину шляху і змушені були опустити вітрила, бо здійнявся сильний зустрічний вітер. Хвилі все дужче і дужче били об човен, який ледь тримався на плаву. Налякані учні дуже сподівалися на допомогу свого Вчителя.

Перед світанком Ісус Христос, розуміючи, що його учні можуть потонути, вирушив до них по воді. Підійшовши до човна, він не увійшов до нього, а зробив вигляд, що хоче пройти повз нього. Учні помітили, що хтось іде по воді, але подумали, що то привид. Тоді Ісус обізвався до них:

Гарофало (Бенвенуто Тізі). Чудо з хлібинами і рибою. 1527-1537 рр.

ХРИСТІЯНСЬКІ ЧИТАННЯ

– Заспокойтесь! Це я, не страхайтесь!
 Учні впізнали голос Учителя, а Петро вигукнув:
 – Господи! Якщо це ти, то дозвожь мені прийти до тебе по воді!
 – Іди! – відповів Ісус.
 Петро наважився зістрибнути з човна і зробив кілька кроків, але налякався розбурханих хвиль і почав тонути.
 – Господи! Врятуй мене! – благав Петро.
 Ісус простягнув йому руку, підтримав його і спокійно промовив:
 – Маловіре, чому ти засумнівався?
 І коли обидва опинилися в човні, вітер ущух.
 Учні ж, поклонившись Учителеві до ніг, сказали:
 – Воістину ти Син Божий!
 Уранці Ісус та його учні причаляли до берега в Капернаумі. Народ радісно зустрів їх.

ПРЕОБРАЖЕННЯ

*...Узявши Петра, Іоана і Якова,
 зійшов Він на гору помолитись. І коли Він молився,
 вигляд лиця Його змінився, і одяг Його зробився
 білим, блискучим.
 І ось два мужі розмовляли з Ним, то були Мойсей і
 Ілля:
 з'явившись у славі, вони говорили про кінець Його,
 який Йому належить завершити в Єрусалимі.
 Лука, 9:28 – 31*

Завершувалося земне служіння Ісуса. Якось він сказав своїм учням, що невдовзі йому належить померти в Єрусалимі. Учні це дуже засмутило, адже вони мали інший план – проголосити Учителя царем. Особливо їх стривожило те, що в Єрусалимі Ісус повинен постраждати від первосвященників і книжників, загинути, а третього дня воскреснути. Вони ще не розуміли значення всього того, що мало статися з їхнім Учителем, бо й віра їхня була тоді не досить твердою.

Щоби розвіяти переживання учнів і зміцнити в них віру, Ісус разом Петром, Іоаном та Яковом піднявся на високу гору помолитися. Поки він молився, учні від втоми заснули. Коли ж прокинулися, то побачили, що Ісус Христос преобразився (перемінився): обличчя його сяяло, як сонце, а одяг побілів, мов сніг, і став блискучим, як

світло. З небес у славі зійшли до нього два пророки – Мойсей та Ілля і говорили з ним про страждання і смерть, які йому належить перетерпіти в Єрусалимі. Велика радість від побаченого сповнила серця учнів, а неймовірно зворушений Петро вигукнув:

– Учителю, добре нам тут бути. Поставимо три намети: Тобі, Мойсееві та Іллі.

Тієї ж миті на небо набігла сяюча хмара, і з неї пролунав голос:

– Це син мій улюблений. Його слухайте!

То був такий же голос, як і під час хрещення Ісуса в Йордані, тобто голос Бога-Отця. Він так налякав учнів, що вони попадали долілиць. Ісус підійшов, доторкнувся до них і промовив:

– Встаньте і не лякайтеся.

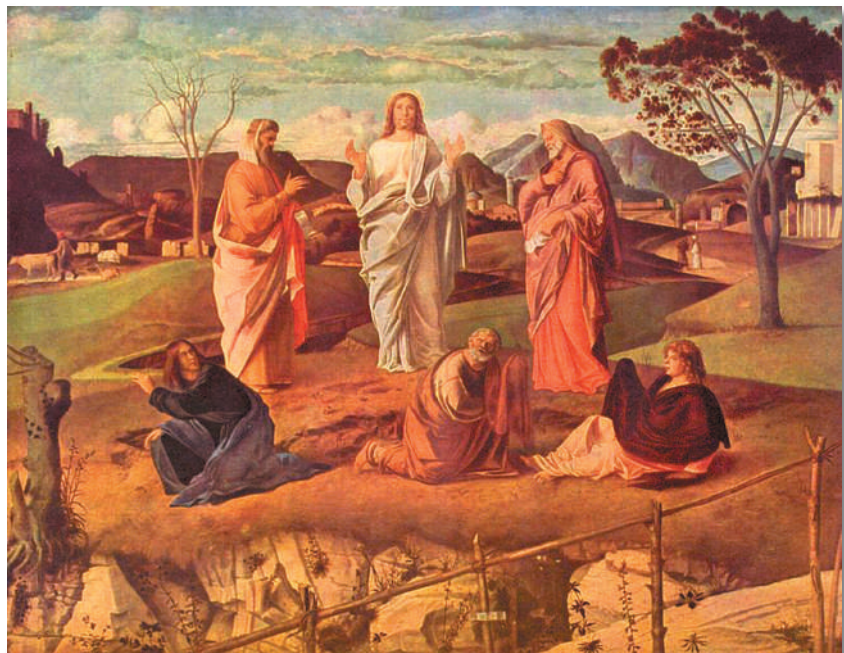
Учні встали і побачили Ісуса у звичайному, як і завжди, вигляді. На світанку, коли вони сходили з гори, Ісус повелів:

– Нікому не кажіть про моє преображення, аж поки не воскресну з мертвих.

У Євангелії не сказано, на якій саме горі відбулося преображення, але переказ, записаний у IV столітті, вказує на гору Фавор у Галілеї. Ті ж самі три учні, які стали свідками преображення, пізніше побачили тяжкі душевні муки Господа в Гетсиманському саду.

Преображення Господа нашого Ісуса Христа – одне з найбільших, після Великодня, дванадцяти свят, яке відзначається 6 (19) серпня. Після літургії цього дня освячуються для споживання різні садові фрукти: виноград, яблука, груші, сливи та ін.

(Далі буде)

Джованні Белліні. Преображення Господнє. 1480-1485 рр.

Гула земля. Сусідський плакав хлопчик.
Хрестилась баба, і кінчався хліб.
Двигтів отой вузесенький окопчик,
де дві сім'ї тулились кілька діб.
О перший біль тих не дитячих вражень,
який він слід на серці залиша!
Як невимовне віршами не скажеш,
чи не німою зробиться душа?!

Це вже було ні зайчиком, ні вовком –
кривавий світ, обвуглена зоря! –
а я писала мало не осколком
великі букви, щойно з букваря, –
той перший віршик, притулившись скраю,
щоб присвітила поночі війна.
Який він був, я вже не пам'ятаю.
Снаряд упав – осипалась стіна.

Ліна Костенко

